

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav translatologie

Bakalářská práce

Kateřina Tichá

Komentovaný překlad: Marr, Andrew: A History of Modern Britain

Translation with Commentary: Marr, Andrew: A History of Modern Britain

2015

Vedoucí práce: Mgr. Zuzana Šťastná

Poděkování

Ráda bych poděkovala především vedoucí své bakalářské práce Mgr. Zuzaně Šťastné za její ochotu a trpělivost a obsáhlé poznámky a komentáře k mé práci. Dále bych chtěla poděkovat svým rodičům Blance a Tomášovi Tichým za to, že byli neúnavnými čtenáři a kritiky mého překladu.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. 8. 2015

Kateřina Tichá

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá překladem úryvku z knihy *A History of Modern Britain* britského publicisty Andrewa Marra. Obsahem první části práce je samotný překlad vybraných kapitol, v nichž se autor zabývá Británií na přelomu tisíciletí a závěrem vlády New Labour. Druhá část práce obsahuje komentář překladu. Součástí komentáře je nejprve analýza výchozího textu z hlediska vnětextových a vnitrotextových faktorů, poté typologie překladatelských problémů s příklady jejich řešení, přehled překladatelských posunů a na závěr je shrnuta zvolená metoda překladu.

Klíčová slova

Velká Británie, Labouristická strana, Tony Blair, New Labour, překlad, překladatelské postupy, překladatelské posuny.

Abstract

The core of this bachelor's thesis is a translation of an extract from the book *A History of Modern Britain* by the British journalist Andrew Marr. The first part of this thesis consists of the translated text. The selected chapters are dealing with the situation in Britain at the turn of the millennium and the last years of the New Labour government. The second part consists of a commentary of the translation. There is an analysis of the original text in terms of the extratextual and intratextual factors, then typology of translation problems with examples of solutions, a summary of translation shifts and a description of the translation method.

Key words

United Kingdom, Labour party, Tony Blair, New Labour, translation, translation procedures, translation shifts.

OBSAH

OBSAH	- 6 -
1. ÚVOD	- 8 -
2. PŘEKLAD	- 9 -
3. PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA	- 26 -
3.1. Vnětextové faktory	- 26 -
3.1.1. Autor, záměr autora	- 26 -
3.1.2. Čtenář	- 29 -
3.1.3. Místo, čas, médium	- 30 -
3.1.4. Funkční styl, funkce textu	- 31 -
3.2. Vnitrotextové faktory	- 33 -
3.2.1. Téma, obsah	- 33 -
3.2.2. Presupozice	- 34 -
3.2.3. Kompozice, slohové postupy	- 35 -
3.2.4. Lexikální a morfologická rovina	- 36 -
3.2.5. Syntaktická rovina	- 40 -
3.2.6. Intertextualita	- 43 -
3.2.7. Stylistické prostředky	- 44 -
4. PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY	- 46 -
4.1. Kontext originálu	- 46 -
4.1.1. Kontext místa	- 46 -
4.1.2. Kontext času	- 50 -
4.2. Lexikální rovina	- 51 -
4.2.1. Termíny	- 51 -
4.2.2. Kolokace	- 54 -
4.2.3. Vlastní jména	- 55 -
4.2.4. Neformální a hovorové výrazy	- 57 -
4.3. Syntaktická a morfologická rovina	- 58 -
4.3.1. Kondenzace	- 58 -
4.3.2. Pasivum	- 61 -
4.3.3. Vedlejší věty vztahné a nepravé věty vedlejší	- 62 -

4.3.4.	Vsuvky	- 63 -
4.3.5.	Výčty	- 65 -
4.4.	Stylistické prostředky	- 66 -
4.5.	Intertextualita	- 68 -
5.	PŘEKLADATELSKÉ POSUNY	- 70 -
6.	PŘEKLADATELSKÁ METODA	- 73 -
7.	ZÁVĚR	- 74 -
8.	BIBLIOGRAFIE.....	- 75 -
8.1.	Primární literatura	- 75 -
8.2.	Sekundární literatura	- 75 -
8.3.	Internetové zdroje.....	- 76 -
9.	PŘÍLOHY	- 79 -
9.1.	Text originálu	- 79 -

1. ÚVOD

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybrala úryvek z knihy britského novináře Andrewa Marra *A History of Modern Britain*. Kniha poprvé vyšla v roce 2007 a doprovázela dokumentární seriál téhož autora *Andrew Marr's History of Modern Britain* vysílaný britskou veřejnoprávní televizí BBC Two v květnu a červnu téhož roku. Marr se v této knize (stejně jako v uvedeném seriálu) zabývá obdobím od druhé světové války po přelom tisíciletí, kniha v podstatě končí až událostmi těsně předcházejícími jejímu publikování. O autorovu přístup k dějinnému materiálu lze říci, že spíše než aby se zabýval dějinami své vlasti, soustředí se zde na osudy své vlasti v průběhu dějin. Marrův výklad se sice opírá o chronologii historických dat a událostí, ve středu jeho pozornosti jsou ale proměny země jako takové a jejích obyvatel. Soustředí se proto i na okolnosti, jež by se mohly zdát okrajovými, a všeobecně známé skutečnosti uvádí do nových a zajímavých souvislostí.

Pro překlad jsem si z uvedené knihy vybrala část z páté, závěrečné kapitoly „Nippy Metro People: Britain from 1990“. Zvolená část této kapitoly pojednává o závěrečných letech vlády labouristického premiéra Tonyho Blaira. Ve čtyřech vybraných podkapitolách, „Always with us?“, „The War on Privacy“, „Seven Seven“ a „The Waning“ se Marr postupně zabývá různými oblastmi politiky New Labour (programy na podporu chudých nebo bojem s terorismem), teroristickou hrozbou na území Británie (především londýnskými útoky ze 7. července 2005 a jejich následky) a vnitřním rozkoem v New Labour, konkrétně neshodami mezi premiérem Tony Blairem a ministrem financí Gordonem Brownem.

V první části své bakalářské práce uvádím vlastní překlad vybraného úryvku z knihy. Dále následuje překladatelská analýza textu originálu, při níž se opírám o teorii Christiane Nordové. V závěrečné části práce se věnuji problematice překladu tohoto textu, zaměřuji se nejprve na překladatelské problémy na různých rovinách textu a v úplném závěru práce se zabývám typologií posunů.

2. PŘEKLAD

Budou stále kolem nás?

Za vlády New Labour většina země díky nízké inflaci a konstantnímu růstu zbohatla. Od roku 1997 byla hladina růstu (dosahující 2,8 % ročně) nad poválečným průměrem, hrubý domácí produkt na hlavu byl v Británii vyšší než ve Francii nebo Německu a země měla druhou nejnižší míru nezaměstnanosti v rámci Evropské unie. Počet lidí se stálým zaměstnáním vzrostl o 2,4 milionu. A rostly i platy, v reálných hodnotách o pětinu. Reformování důchodového systému sice provázely problémy, ceny nemovitostí ale vystřelily na více než dvojnásobek a jejich majitelé tak měli pocit, že se jim opravdu daří. Podle jedné studie měla Británie vyšší podíl dolarových milionářů než kterákoliv jiná země na světě. Ačkoliv je samozřejmě ošidné dělat obecné závěry o rodinných rozpočtech, ohodnotili v roce 2006 analytici disponibilní majetek Britů (definovaný specialisty KDP jako „peníze, které mohou lidé v případě nutnosti použít“) na 40 000 liber na domácnost. Majetkové poměry nebyly všude stejné, v jihovýchodní Anglii měly rodiny v průměru k dispozici 68 000 liber a ve Walesu a severovýchodní Anglii něco málo přes 30 000. Ceny nemovitostí rychle rostly i v historicky chudších regionech Spojeného království, takže vláda musela upustit od plánované demolice dříve bezcenných řadových domů na severu země, neboť už i ty byly poměrně drahé. Díky levným hypotékám, snadným půjčkám a vysokým cenám nemovitostí si milióny lidí připadaly mnohem zámožnější, a to i přes celkový nárůst daňového zatížení. Levné letenky (poprvé se objevily už v sedmdesátých letech díky nízkonákladovým aerolinkám Freddieho Lakera) umožnily Britům jednoduše cestovat do tradičních proslulých resortů i do všech koutů pevninské Evropy. Britský cenový boom v oblasti nemovitostí se tak rozšířil i po francouzském venkově a do jižního Španělska. Lidé začali každý týden do práce v Londýně nebo Manchesteru dojíždět z vilek u Středozemního moře a místní letištěátka se postupně stále rychleji rozrůstala.

Obchody byly pořád plné lidí díky neustále se rozvíjející chytré elektronice a později i levnému oblečení z Dálného východu. Z prostředí vysokých škol a počítačových nadšenců se šířil internet a s ním i nové možnosti nakupování – nejprve mezi okázalou vyšší střední třídu a pak i do dětských pokojů po celé zemi. Populární začínal být již v polovině devadesátých let – první britská internetová kavárna a internetový časopis s recenzemi prvních několika set webů

se objevily v roce 1994. Rok nato se s příchodem nových portálů eBay a Amazon stalo nakupování přes internet oblíbenou kratochvílí, byť zprvu jen pro hrstku lidí. Byla to doba naplněná obrovským optimismem, navzdory tehdy vážně míněným varováním, že kvůli problému známému jako „millennium bug“ celý digitální svět na přelomu tisíciletí zkolabuje (počítače měly údajně mít potíže s posledními dvěma číslicemi u letopočtu 2000).

I této bublině, tak jako vlastně všem bublinám, se stala osudnou přílišná rozpínavost. A po malé přestávce a mnoha zničených snech se „nová ekonomika“ opět vzpamatovala. Podle britského Národního statistického úřadu se do roku 2000 alespoň někdy dostalo k internetu 40 % Britů. Zemí cloumalo kybernetické šílenství a ovlivňovalo i podnikání. Za další tři roky byla k internetu připojena téměř polovina britských domácností. Zavedení širokopásmového připojení (tzv. broadband) s sebou do roku 2004 přineslo rozšíření nového trhu se stahováním hudby a videí. V roce 2006 už měly doma přístup k internetu tři čtvrtiny britských dětí. Do země v té době také proudily nové peníze. Bohatí Američané, Evropané i Rusové začali skupovat pozemky v Londýně a pak i v dalších atraktivních částech země, například v Edinburghu, na Skotské vysočině, v Yorkshiru nebo v Cornwallu. Navzdory různým překážkám, zklamáním a dlouhodobým problémům s financováním vyrůstaly nové školy a veřejné budovy, stavěla se nová muzea, galerie, ohromná obchodní centra a sídla firem. Nové stavby měly nepravidelné organické tvary s prostory plnými světla, vzdušnými halami a tenkými stěnami ze skla a oceli. Byla to okázalá architektura pro okázalý život materialistické společnosti – ne vždy důstojná, avšak hezčí a nápaditější než její předchůdci z pochmurného věku betonu.

Změny se dotkly i britských domovů – po celém venkově a podél řek (bez ohledu na mapy záplavových oblastí) vyrůstalo „exkluzivní bydlení“ s oblázkovými příjezdovými cestami, cihlovým obložením a vikýři. Příliv peněz podnítil strmý nárůst cen nemovitostí v některých venkovských oblastech daleko od Londýna, například v jihozápadní Anglii a v hrabství Yorkshire. Proměňovaly se dříve opuštěné pobřežní oblasti od Leithu po Gateshead na východě a od Belfastu po Cardiffský záliv na západě. Supermarkety disponující obrovskou tržní silou přinesly do téměř každé domácnosti levné maso a hotová jídla. Nová globální letecká doprava a chladírenské vozy volně křižující celou Evropu umožnily dovážet do všech supermarketů mimo sezónní ovoce a zeleninu, ryby z Pacifiku a všemožná exotická jídla. Obchody jako Tesco, Morrison's, Sainsbury's nebo Asda měl každý na dosah ruky. V polovině prvního desetiletí nového tisíciletí vlastnili tito čtyři supermarketoví giganti více než 1 500

obřích supermarketů. To vyprovokovalo nové politické debaty o jejich komerčním vlivu, zároveň to ale také rozšířilo spotřebu výrobků dříve považovaných za luxus. Za vlády premiérky Thatcherové začaly miliony lidí pít víno. Za Blairovy vlády začaly pít víno pitelné. Jejich děti si sice musely půjčovat na studia, měly ale větší šanci dostat se na vysokou školu a v průběhu volného roku mezi střední školou a univerzitou si mohly odpočinout od všedního života a cestovat po celém světě. Tak zvaný „gap year“ dříve znamenal práci, někdy i v zahraničí, teď ale mohl být ve znamení létání po Jižní Americe nebo opalování na tchajwanských plážích. Z hlediska materiálního to byl pro většinu lidí zlatý věk, což možná vysvětluje, proč se rozčilení vyvolané skrytým zdaňováním a vleklou debatou o reformování důchodového systému nepromítlo do výsledků dalších všeobecných voleb jako hlas proti labouristům.

Na večírek ale samozřejmě nedostali pozvánku všichni. New Labour se soustředila na prosperující střední třídu, Gordon Brown se ale od samého počátku intenzivně věnoval boji proti chudobě. Labouristé zdůrazňovali především dětskou chudobu, protože tento problém vzbuzoval už od založení charitativní organizace Child Poverty Action Group v šedesátých letech velké emoce. Díky labouristickému programu se mezi lety 1997–2004 podařilo dostat z relativní chudoby milion dětí (ačkoliv později se situace opět zhoršila). Kromě toho se Brown věnoval pracujícím chudým a zdůrazňoval význam práce jako takové. Mezi jeho hlavní novinky patřila celostátní minimální mzda, program New Deal pro mladé nezaměstnané, dávky pro pracující rodiny a také přídatky na děti. Kromě toho měli penzisté ve finanční nouzi záruku minimálního příjmu, později prostřednictvím speciálních příplatků (pension credit).

Rok od roku rostla i minimální hodinová mzda, původně stanovená na 3,60 libry. (V roce 2006 už to bylo 5,35 libry.¹) Nebylo to tolik, aby se naplnila varování konzervativců a mnohých dalších, že minimální mzda zničí 2 miliony pracovních míst a způsobí vyšší inflaci. Zaměstnanost rostla a inflace zůstávala nízká. Dokonce se zdálo, že novinky pomohly omezit byrokracii, protože staré úřady dohlížející na dodržování minimální mzdy (Wages Councils) musely podniky kontrolovat mnohem častěji než nové inspekce v rámci Úřadu pro státní příjem z daní a poplatků (Inland Revenue). V polovině prvního desetiletí nového tisíciletí pobíra-

---

¹ Na konci vlády New Labour, v roce 2009, byla minimální mzda stanovena na 5,80 libry, současná sazba je 6,50 libry za hodinu (pozn. překl.).

ly minimální mzdu 2 miliony lidí, většinou ženy. A protože narůstala o něco rychleji než inflace, rostly rychleji i platy chudých. Situace by se mohla změnit, především pokud by vzrostla nezaměstnanost, tehdy to ale vypadalo, že lze tyto novinky považovat za téměř naprostý úspěch. Dostatečně velký na to, aby ho konzervativci (dříve zásadně proti) pod vedením Michaela Howarda před volbami v roce 2005 docenili.

Program New Deal byl financován prostřednictvím speciální daně (Windfall Tax) vyměřené privatizovaným podnikům veřejných služeb¹. Tony Blair v roce 2000 prohlásil, že program pomohl získat zpět práci čtvrt milionu mladých lidí, a ještě v roce 2005 byl New Deal považován za jednu z hlavních příčin nižší míry nezaměstnanosti. Zcela určitě ale neměl takový vliv jako rozrůstající se státní správa – za vlády Tonyho Blaira se počet státních zaměstnanců zvýšil o 700 000 (nová místa byla financována z rekordních příjmů z daní). A cena za pobízení, motivování a vzdělávání lidí, aby se mohli ucházet o zaměstnání, byla velmi vysoká. Národní kontrolní úřad spočítal na základě analýzy dat z prvního funkčního období parlamentu, kdy program fungoval, že New Deal nejspíše pomohl získat skutečné zaměstnání pouhým 25 000 mladých lidí do 25 let, přičemž každé nové místo stát vyšlo na 8 000 liber. Všechna takto nově vytvořená pracovní místa pro mladé se tak velmi prodražila. Druhý program s názvem Sure Start byl zaměřen na nejmladší generaci, na malé děti z nejchudších rodin. Jeho cílem bylo zapojit matky do projektů v rodinných centrech po celé Británii a naučit je lépe zvládat rodičovskou roli. Do roku 2010, tedy do deseti let po spuštění programu, bylo naplánováno zřízení 3 500 nových center. Obdobný projekt slavil velké úspěchy ve Spojených státech a Sure Start se stal dalším programem, jehož základní myšlenku podpořili i konzervativci, ačkoliv se zdálo, že sám Blair o něm má pochybnosti, když se do něj odmítly přihlásit nejpotřebnější rodiny. Premiér věřil i v politiku biče, nejen v politiku cukru.

V zahraničí se vládní politika boje proti chudobě soustředila na Afriku. V roce 2004 představil Blair Výbor pro Afriku (Commission for Africa), jehož cílem bylo přimět nejbohatší země světa, aby podpořily rozsáhlý program ekonomické, politické a sociální reformy spojený s odpuštěním části zahraničního dluhu. V té době podle odhadů v Africe denně umíralo

---

¹ Windfall Tax byla v roce 1997 jednorázově vyměřena z příjmů podniků privatizovaných za předchozích vlád konzervativců v letech 1979–1997 (pozn. překl.).

hladem a kvůli špatné vodě více než 50 000 lidí a epidemie AIDS měla na svědomí značnou část celé jedné generace. Ve snaze přimět Spojené státy, aby podpořily jeho plány na zřízení mezinárodního finančního nástroje, jakési globální pokladničky, souhlasil Brown v roce 2005 se zvýšením britského podílu na pomoci na 0,7 HDP. Washington se připojit odmítl. Obrovskou sílu dodala kampani iniciativa Make Poverty History („Učiňme chudobu minulostí“) – jeden ze dvou nejvýraznějších příkladů nepolitické politiky z doby Blairovy vlády. Byla to ukázka mimoparlamentního kroku dokazující, že lidé jsou připraveni angažovat se v politice, která má smysl, a že mezi nimi ještě přežívají zbytky idealismu. Britové tradičně hladomor v zahraničí nejen odsuzují, ale podnikají i konkrétní kroky. Jedna z nejznámějších britských charitativních organizací, Oxfam, začínala v roce 1942 jako Oxfordský výbor proti hladomoru s cílem přesvědčit válečnou vládu, aby zrušila blokádu Německem okupovaného Řecka, kde nacisté nechávali místní hladovět a přerozdělovali potraviny svým jednotkám v severní Africe. (Churchill se domníval, že za hladomorů nesou odpovědnost okupační síly a blokáda by se rušit neměla. Tato argumentace nápadně připomíná zdůvodnění sankcí proti iráckému režimu Saddáma Husajna za vlády premiérů Johna Majora a Tonyho Blaira.) Charitativní hnutí se později proměnilo díky spolupráci celebrit, osobností hudebního průmyslu a televize, jež pomohly vybrat na dobročinné programy závratné sumy.

Změnu odstartovala irská rocková hvězda Bob Geldof a Midge Ure z kapely Ultravox. Hudebníci, šokovaní v roce 1984 reportážemi Michaela Buerka z BBC o hladomoru v Etiopii, dali společně dohromady třicetičlennou hvězdnou kapelu a natočili vánoční charitativní singl „Do They Know It's Christmas?“ Skladba vynesla 65 milionů liber a Geldofovi se podařilo přesvědčit Margaret Thatcherovou, aby se vláda zřekla DPH z prodeje singlu ve prospěch obětí hladomoru. Po tomto úspěchu následovaly v roce 1985 v Londýně a Filadelfii koncerty Live Aid. V přímém přenosu je sledovalo 1,5 miliardy lidí ve 160 zemích světa, čímž se staly do té doby největší televizní událostí na světě. Geldof Afriku podporoval i nadále a stal se členem Výboru pro Afriku. Ačkoli se zapřísáhl, že Live Aid už nikdy nezopakuje, v roce 2005 se uskutečnil další koncert za účasti rockových hvězd jako U2 a (nakrátko) obnovené kapely Pink Floyd, přičemž opět zlomil rekordy celosvětové sledovanosti. Středem pozornosti bylo ale tentokrát lobování u nejbohatších zemí světa, které se pod britským předsednictvím sešly na summitu G8 ve skotském Gleneagles.

Asi 225 000 účastníků pochodu Edinburhem 2. července 2005 požadovalo pomoc nejchudším africkým zemím v podobě smazání jejich zahraničního dluhu. O týden později byl v Gleneagles skutečně schválen program finanční pomoci ve výši 28,8 miliard liber, vymazání dluhů osmnácti zemí a nový příslib financování léků proti HIV. Část bohatých zemí ale stále odmítala otevření obchodu s Afrikou, což byla nezbytná podmínka pro zotavení kontinentu, a někteří účastníci kampaně byli zklamaní. Antiglobalizační hnutí, další z charakteristických rysů té doby, přijalo zprávu cynicky. Geldof nicméně prohlásil, že „ještě nikdy se nepodařilo, aby tolik lidí prosadilo změnu politiky na globální úrovni“. Jeho spolubojovník Bono z U2 tvrdil, že dohoda zachrání život 600 000 Afričanům, převážně dětem. Dědictví Live Aid a Výboru pro Afriku bude ještě dlouhá léta předmětem sporů, bylo to ale unikátní spojení občanských sdružení, církví, rockových hudebníků, herců, spisovatelů – a politiků. Jak Blair, tak Gordon Brown se vědomě snažili využít stovky tisíc účastníků pochodů a lesku rockových hvězd, aby ostatní světové politické špičky dostrkali k dohodě, a alespoň částečně se jim to podařilo. Jejich úspěchy ukazovaly, co by mohli tito dva muži dokázat jako spojenci.

Chudoba je těžko definovatelná, ale je snadné ji vycítit. V zemích jako Británie se většinou setkáme s relativní chudobou. Ačkoliv pár tisíc lidí žije v těžkých podmínkách, nebo opravdu nemá peníze na slušné živobytí a ještě více penzistů se strachuje, z čeho zaplatí topeň, valná většina chudých jsou prostě lidé ponechaní stranou všeobecného hmotného pokroku. Konkrétní představu o chudobě můžeme získat porovnáním příjmu s průměrným příjmem. Podle tohoto měřítko žily v roce 1997 v relativní chudobě tři až čtyři miliony dětí, třikrát víc než v roce 1979. Neznamena to, že by na tom byly děti fyzicky hůř než jejich vrstevníci z konce 70. let, země jako taková totiž podstatně zbohatla. Ale lidské štěstí závisí na tom, jak vidíme sami sebe v porovnání s ostatními, problém tu tedy rozhodně byl. Nový předseda konzervativců David Cameron prohlásil, že i jeho strana se ztotožňuje s pojetím relativní chudoby podle středolevé komentátorky Polly Toynbeeové. A velké množství lidí stále pracovalo i za méně než minimální mzdu, hlavně v domácnostech, kde jako personál zneužívali přistěhovalce, ale i jinde, kde se v systému našly trhliny. Asi 336 000 lidí vydělávalo méně než životní minimum.

Přesto fungovalo podle londýnské pobočky UBS přerozdělování bohatství v Británii lépe než v kterékoliv jiné z ekonomicky nejvyspělejších zemí světa (New Labour na princip přerozdělování upozorňovala nerada, aby náhodou nevystrašila své voliče ze střední třídy).

Ačkoliv přibývalo superbohatých, celková nerovnost se v době Blairovy vlády mírně snížila. Situace se zlepšila i díky obnovenému odstupňování sociálních dávek podle příjmů a majetku (tzv. means-testing). Týkalo se to především přídavek pro penzisty nebo pracující rodiny (v roce 2003 se dávky pro rodiny rozdělily na přídavky na děti a přídavky pro domácnosti s nízkým příjmem). Pro Browna to byla otočka o 180 stupňů, protože během svého působení v opozici s navázáním dávek na majetkové poměry a příjmy obyvatel nesouhlasil. Jako ministr financí si ale uvědomil, že jestli má omezené finanční prostředky rozdělovat mezi ty opravdu nejchudší, nemá na vybranou. Posuzování příjmů a majetku se týkalo stále většího počtu penzistů (asi 66 procent), což vyprovokovalo po celé zemi vlnu nevole, a vláda byla nakonec nucena ustoupit a přislíbit, že se vrátí k vyměřování státních důchodů podle toho, jaký měl člověk příjem v produktivním věku. Další nevýhodou posuzování byla obrovská byrokracie spojená se zjišťováním, kolik lidé vydělávají, a kolik by tedy měli dostat. Miliardy liber byly vyplaceny navíc. Jakmile se lidem, kteří měli nárok na nové dávky místo starých benefitů, začalo dařit lépe a začali o něco více vydělávat, zjistili, že budou muset vrátit již utracené peníze. Státní úředníci byli ve spěchu po tisících vysíláni, aby se pokusili vypořádat s přílivem stížností. Systém tak začal být extrémně nákladný a nahrával podvodům. Skupiny podvodníků kradly lidem identitu (jen státních zaměstnanců to udělalo na 13 000) a zneužívali přeplácení v rámci systému dávek.

Za vlády New Labour, stejně jako za konzervativního premiéra Johna Majora, se s novou silou vzedmula odporná vlna eufemismů a šířila své olejnaté lingvistické skvrny, kam jen dosáhla. Z cestujících se stali účastníci přepravy a téměř z každého byl klient. Z popelářů byli pracovníci technických služeb a z postižených lidí se stali lidé se specifickými potřebami. Z chudých byli sociálně vyloučení. Vznikaly kontroverzní kampaně s cílem zapojit do práce více postižených lidí (a občas i ty, co se práci vyhýbali). Pro „sociálně vyloučené“ existovala široká škála programů, které z nich v zásadě měly udělat střední třídu. Teoreticky byli labouristé liberální a nesoudili lidi podle chování. V praxi ale začaly do reakcí na bídu nejhůře postižené oblasti znovu pronikat tóny ne nepodobné hlasům viktoriánských moralistů. Dřívější vládní kampaně proti AIDS a drogám vystřídaly programy zaměřené na diety, hubnutí či proti nadměrné konzumaci alkoholu a velká reklama provázela i kurzy rodičovství. A pro pojmenování té části obyvatel, která dělala sousedům na sídlištích a v ulicích ze života peklo,

vymysleli labouristé nové slovo, *Asbo*¹ – jedno ze speciálních obohacení tehdejšího jazyka (jako nezbytné *dot-kom* nebo *esemeskování*).

Podstatou Vyhlášky o antisociálním chování (Anti-Social Behaviour Order) platné od roku 1999, byl aktualizovaný systém soudních zákazů toho, co dřívější generace nazývaly chuligánstvím. O vydání varování, neboli *Asbo*, musela zažádat policie nebo místní úřad a musel ho schválit prvoinstanční soud. Porušení zákazu vycházení nebo jiných (někdy velmi konkrétních) omezení bylo nově považováno za trestný čin. *Asbo* mohl člověk dostat za to, že někomu nadával, obtěžoval kolemjdoucí, dopouštěl se vandalismu, choval se příliš hlučně, sprejoval graffiti, organizoval divoké večírky, nezákonně vylepoval reklamu, bral drogy, čichal lepidlo nebo pro zábavu příliš rychle jezdil, mohly ho dostat prostitutky nebo ti, kdo je sháněli, i lidé, kteří se prali nebo pili alkohol na označených veřejných místech. Dostat je člověk mohl téměř za cokoliv, co vzbuzovalo obavy nebo někoho otravovalo. Mezi ta nejbizarnější vydaná *Asbo* patří varování pro celou jednu část městečka Skegness umožňující policii zatýkat v této oblasti narušitele pořádku, *Asbo* zakazující třináctileté dívce používat slovo „tráva“ nebo varování pro sedmaosmdesátiletého muže, aby přestal dělat „sarkastické poznámky“ o svých sousedech a jejich návštěvách. Jednou bylo dokonce *Asbo* uděleno ženě, jež se opakovaně pokoušela o sebevraždu – dostala úřední zákaz skákat do řek a kanálů.

Ačkoliv se ukázalo, že téměř pro všechna těžko uvěřitelná vydaná varování, o nichž se psalo v tisku, existoval pádný důvod, pátrání po absurdních *Asbo* se stalo určitým druhem národního sportu. Lidé se obávali, že je malí chuligáni začínají považovat za odznak cti. Pro jejich neefektivnost a fakt, že je místní úřady využívaly jen zřídka, se jim zprvu vysmívali liberálně demokratičtí i konzervativní poslanci a významnou kritiku sklízel systém i ze strany zastánců absolutní svobody z řad veřejnosti. Za porušení vydaného varování mohl jít člověk za mříže, a do vězení se tak mohl dostat i za trestné činy, u nichž to dříve nehrozilo. I tak ale většina veřejnosti *Asbo* v průzkumech veřejného mínění podpořila a po určitých vylepšeních se varování začala užívat častěji, až se stala téměř rutinní záležitostí. Vypadalo to, že se *Asbo*, stejně jako minimální mzda, nezávislost centrální banky a některá opatření proti chudobě,

---

¹ Zkratka z „Anti-Social Behaviour Order“ (tj. Vyhláška o antisociálním chování). Slovo se v angličtině používá pro označení varování, jimiž místní úřad zakazuje jednotlivým osobám různé druhy antisociálního chování, i pro konkrétní osoby, jež takové varování obdržely (pozn. překl.).

stane v Británii součástí trvalého odkazu New Labour. V době, kdy byla psána tato kniha (poprvé publikována v květnu 2007 – pozn. překl.), bylo v Anglii a Walesu vydáno na 7 500 vavrování. Skotsko se svojí verzí Asbo následovalo v roce 2004. Byla to snad součást obecnějších tendencí k autoritářství a sledování, jež tou dobou proměňovaly život v zemi?

Válka o soukromí

Podle kvalifikovaného odhadu Brity v době vydání této knihy sledovalo a nahrávalo 4,2 milionu bezpečnostních kamer. Clive Norris, profesor Sheffieldské univerzity a autor tohoto odhadu, upozornil, že „to je více než v kterémkoliv jiném státě na světě, snad jen s výjimkou Číny. Znamená to, že na každých 14 obyvatel připadá jedna bezpečnostní kamera.“ Na počátku 90. let, když se jejich slídivé, nepřítomně zírající oči poprvé objevily na několika málo budovách se zvýšenou ostrahou, vnímali je lidé jako raritu. Dnes už je mají v každém větším obchodě, sledují důležité úseky hlavních ulic a železničních tratí, jsou ve stanicích metra, v autobusech, na sídlištích, a dokonce střeží i vchody některých rodinných domů. Říká se, že Londýňany zachytí bezpečnostní kamery v průměru 300krát za den, a když sedí za volantem, sleduje je a nahrává systém instalovaný kvůli poplatkům za vjezd do centra hlavního města. Ministerstvo vnitra utratilo za bezpečnostní kamery, systémy pro rozpoznání obličeje a podobné „chytré“ technologie tři čtvrtiny z rozpočtu na prevenci kriminality. Díky vestavěným GPS čipům je možné určit polohu mobilních telefonů, jejichž počet je nyní v Británii vyšší než počet obyvatel. Obdobně je možné sledovat auta prostřednictvím autonavigací (koncem první dekády nového tisíciletí začali Britové ztrácet schopnost číst mapy). Kromě toho je na britských silnicích nainstalováno více než 6000 rychlostních radarů.

Britský komisař pro informace (information commissioner¹) Richard Thomas upozornil, že se země stává „společností dohledu“. Podle jeho názoru bychom se v budoucnosti mohli dočkat toho, že kvůli sledování budou mít lidé pod kůží zavedené identifikační mikročipy, v pouličních lampách budou systémy pro rozpoznání obličeje a nad britskými městy budou snad dokonce kroužit sledovací bezpilotní letadla. Thomas také naznačil, že důsledkem

---

¹ Britský Úřad komisaře pro informace (Information Commissioner's Office) je nezávislý orgán, jehož úkolem je zajišťovat dostupnost a transparentnost veřejných informací a chránit informace soukromé (pozn. překl.).

takového vývoje mohou být problémy s diskriminací a obtěžováním. „Objem informací, jež shromažďujeme, sdílíme a s nimiž pracujeme, se neustále zvětšuje. Začíná to zasahovat do našeho soukromí a vede k rozhodnutím, která přímo ovlivňují lidské životy.“ Pokud fakt, že jsme sledováni, z nás dělá slušnou a v bezpečí žijící společnost, jsou současní Britové rozhodně těmi nejslušnějšími a nejbezpečněji žijícími lidmi, co kdy obývali naši planetu.

Kdo vlastně sleduje záběry z bezpečnostních kamer? U soudu se mnohdy ukázalo, že se záznam z kamer buď vůbec nezachoval, anebo že objevit na něm konkrétní osobu trvalo celému týmu policistů dlouhé týdny. Ačkoliv s takovou prací stále častěji pomáhala technika, některé formy dohledu byly svěřovány lidem. Noví obecní daňoví kontroloři získali oprávnění navštívit jakýkoliv dům v Anglii a pořídít fotografie jakéhokoliv pokoje včetně ložnice nebo koupelny. Pokud majitel odmítl komisaře do domu vpustit nebo jim bránil v práci, hrozila mu pokuta až 1000 liber. Cílem těchto opatření bylo posoudit stavební úpravy na domech (například terasy, zimní zahrady nebo dvojitá okna), aby pak plánované přeceňování nemovitostí mohlo odstartovat, jakmile dostane od vlády zelenou. V rámci přeceňování se měla daň z nemovitosti zvednout o zvláštní poplatek pro obyvatele lepších čtvrtí nebo pro ty, kteří mají možnost parkovat před domem. Počátkem roku 2006 se na veřejnost dostala zpráva, že státní úředník zodpovědný za tento program dostal nabídku prodávat získané informace pojišťovnám a hypotečním společnostem. Paul Sanderson, který řídil modernizaci práce daňových kontrolorů, prohlásil soukromí za „staromódní koncept“ a požadoval, aby byly veškeré podrobnosti včetně fotografií zpřístupněny na internetu.

Snad ještě osobnější než náš domov je naše DNA – klíč k odhalení dědičných předpokladů, náchylnosti k různým onemocněním a mnoha dalších informací. Novela Zákona o trestním soudnictví a veřejném pořádku z roku 2003 umožnila policii odebrat a uchovat vzorky DNA všech zadržených, jimž hrozí vězení, bez ohledu na to, zda byli následně odsouzeni. Dříve museli policisté zničit vzorek DNA každého, kdo byl shledán nevinným, nebo jehož případ byl odložen. O tři roky později, v té době už existovalo 3,6 milionu vzorků, prohlásil Tony Blair, že by v databázi měli být všichni: „Databáze by měla být co největší, mělo by v ní být tolik vzorků, kolik jsme schopni získat.“ To, že má široká veřejnost v zájmu boje proti zločinu poskytnout policii vzorky své DNA, bylo „v naprostém pořádku“.

Už tehdy bylo lidem také jasné, že své biometrické údaje (sken duhovky a časem možná i vzorek DNA) budou muset dát k dispozici kvůli novým povinným průkazům totožnosti, které měly být společně s novými cestovními pasy vydávány od roku 2008. Myšlenku zavedení povinných průkazů totožnosti podpořil ministr vnitra David Blunkett, a to i přes odmítavý postoj svého předchůdce Jacka Strawa a ministra financí Gordona Browna a přes prvotní váhání premiéra. Ve vládě Blunkett v podstatě vyhrál, když přesvědčil Tonyho Blaira, že technologie jsou stále bezpečnější a většina voličů tuto novinku přivítá. Nové průkazy měly obsahovat různé osobní informace, z nichž by se vytvořila další nová databáze – celostátní databáze totožnosti (National Identity Register). V době kolem voleb v roce 2005 vyvolalo toto téma v parlamentu vlnu protestů. Zdálo se ale, že schválením nových průkazů v Dolní sněmovně v únoru 2006 byl problém vyřešen. Nový průkaz měl Brity stát minimálně 93 liber – i přesto, že ministři původně neuložili povinnost nosit jej neustále u sebe. K čemu tedy průkazy byly? Měly pomáhat v boji se zločinem a podvody, zjednodušit život vládě a omezit nebezpečí zneužití identity a s ní spojených finančních podvodů. Nebýt teroristické hrozby, bývaly by ale povinné průkazy totožnosti prošly parlamentem jen těžko¹.

Sedmého sedmý

V dopravní špičce 7. července 2005 odpálili čtyři mladí muslimové ze západního Yorkshiru a Buckinghamshiru, Hasib Hussein, Mohammed Sidique Khan, Germaine Lindsay a Shezhad Tanweer, nálože v londýnském metru a v jednom z městských autobusů. Při těchto sebevražedných útocích, nejhorších toho druhu na území Británie, zavraždili 52 lidí a dalších 770 zranili. Podle pozdější zprávy nebyl žádný z útočníků členem buňky Al-Káidy, ačkoliv dva z nich pobývali ve výcvikovém táboře v Pákistánu, a použité bomby byly vyrobeny za pouhých pár set liber. Vláda sice trvala na tom, že válka v Iráku (podrobněji rozebraná v závěru této kapitoly) riziko teroristických útoků v Británii neovlivňuje, podle vyšetřování ministerstva vnitra byla ale právě britská zahraniční politika jedním z motivů čtyř útočníků.

---

¹ První průkazy totožnosti si britští občané mohli za poplatek 30 liber pořídit v listopadu 2009. Po volbách v roce 2010 (kdy labouristickou vládu vystřídala koalice konzervativců a liberálních demokratů) byl ale celý program ukončen a v únoru následujícího roku byla zničena i veškerá data celostátní databáze totožnosti (pozn. překl.).

Informace potřebné k provedení útoků získali mladí muslimové na internetu. Samotné prostředí útoků, všudypřítomná krev a děs v podzemních tunelech londýnského metra ještě přidávaly tragédii na hrůznosti a velmi jasně zemi připomněly, že pro teroristy představuje stejně důležitý cíl jako Spojené státy nebo Španělsko. Blízký vztah mezi Británií a Pákistánem spolu s neustálým a rušným dopravním spojením mezi oběma státy rozhodně vzbudil obavy, že Britové budou obzvláště zranitelní. Tony Blair se o útocích dozvěděl ve velmi pohnuté chvíli. Těsně před touto zprávou totiž Londýn slavil obrovský úspěch, když byl zvolen pořadatelským městem olympijských her 2012. Premiér se do hlavního města urychleně vrátil ze summitu G8 ve skotském Gleneagles, jehož delegáti jednali o novém ambiciózním plánu na pomoc Africe a rozdílech v přístupu Spojených států a ostatních zemí ke globálnímu oteplování.

Je nepravděpodobné, že by se londýnským bombovým útokům dalo předejít, ať už zvýšením počtu bezpečnostních kamer (protože těch bylo ve městě dost), zavedením průkazů totožnosti (neboť pachatelé byli britskými občany), nebo protiteroristickými zákony o sledování peněz (provedení útoků totiž skoro nic nestálo). Pomoci mohla snad jen ještě lepší práce tajných služeb. Rozpočet Bezpečnostní služby a Tajné zpravodajské služby (známějšími pod zkratkami MI5 a MI6) dostával již tehdy obrovské finanční injekce na pátrání po dalších zabíjácích buňkách. Příkladem domácího extremisty, který navštěvuje britské „radikální“ mešity, byl i Richard Reid z jihoanglického Bromley. Ten se v roce 2001 pokusil vyhodit do povětří letadlo směřující z Paříže do Miami. Podobných spiknutí bylo v té době odhaleno více, ačkoliv ne každý podezřelý nakonec stanul před soudem. V srpnu 2005 zadržela policie v Birminghamu, High Wycombe a Walthamstow ve východním Londýně skupinu lidí podezřelých z plánování útoků na až deset dopravních letadel mířících přes Atlantik. Hrozba byla všudypřítomná, až příliš skutečná, ale těžko uchopitelná.

Poté, co Londýn dlouhá léta poskytoval azyl disidentským duchovním a aktivistům z Blízkého východu, žilo v Británii více než dost nebezpečných extrémistických buřičů, kteří obdivovali Al-Káidu a věřili v násilný džihád. Po útocích z 11. září se situace změnila a nové zákony umožnily držet cizince podezřelé z podporování nebo podněcování terorismu ve vazbě déle bez obvinění nebo soudu. Podle zákonů o lidských právech nemohou být tyto lidé posláni zpět do země, kde by se mohli stát oběťmi mučení. Sedmnáct zadržených bylo posláno do věznice se zvýšenou ostrahou v Belmarsh. V prosinci roku 2004 ale Sněmovna lordů rozhod-

la, že uvěznění je v tomto případě nepřiměřené a diskriminující, tudíž nelegální. Pět týdnů nato ministr vnitra Charles Clarke kontroval opatřeními (control orders), která mu umožňovala omezit práva jednotlivců, jež nemohl žalovat nebo vyhostit. Stejná opatření mohl ministr vnitra použít proti britským občanům podezřelým z terorismu. O měsíc později, v únoru 2005, se proti těmto opatřením vzbouřilo i šedesát labouristických poslanců a výsledné hlasování dopadlo sice ve prospěch vlády, ale jen velmi těsně. Nová omezení byla uplatněna v případě deseti mužů z belmarshské skupiny, rozhodně ale ještě nebylo vyhráno. V dubnu 2006 označil soud takováto omezení za „urážku spravedlnosti“, protože díky nim získal ministr vnitra jakožto politik příliš velkou moc. O dva měsíce později rozhodl soud, že omezit šesti Iráčanům vycházení na šest hodin denně je „zbavování svobody“, a tento krok je tak rovněž nelegální. John Reid, nový ministr vnitra, se proti rozhodnutí odvolal, ale neuspěl a musel, ač neochotně, omezení postupně uvolňovat. Dva muži podléhající omezením se zatím vypařili.

Británie nových labouristů se octla ve víru boje starých zákonů a svobod s novým, nebezpečným světem, z něhož zmizely mantinely. V mimořádných okolnostech čtyřicátých let, kdy britský národ bojoval za přežití, se z Británie stala (jak jsme již viděli) země plná slídících očí a zatížená všemožnými předpisy. Od padesátých do konce osmdesátých let z ní studená válka udělala přízračný policejní stát, v němž byli prověřováni zaměstnanci BBC, MI5 sledovala politické radikály, existovala tajná síť bunkrů a tunelů a na malých územích kontrolovaných armádou Spojených států byla omezena pravomoc britských soudů. Nic z toho ale vážně neohrožovalo posvátné principy jako habeas corpus¹, svobodu projevu, presumpci neviny, právo na azyl, právo Britů cestovat po vlasti bez průkazu totožnosti a nedotknutelnost domovů, v nichž žijí zákona dbalí občané. Ve válce proti terorismu byly najednou mnohé z těchto principů ohroženy.

Podle členů vlády byly nové formy odposlechu, nové donucovací prostředky a nové politické pravomoci tím nejmenším, co potřebovali k boji s novou, nejasnou hrozbou, jež by podle nich mohla být aktuální po dalších třicet let. Byli si jisti, že Britové jsou s nimi zajedno, a že protestující soudy, média, aktivisté a zvolení politici představují pouhou zoufale liberální

---

¹ Princip habeas corpus (poprvé obsažen v anglické Velké listině práv a svobod – Magna charta libertatum, 1215; kodifikován až v Zákoně o habeas corpus z roku 1679) obecně znamená právo zadrženého nebo zatčeného na předvedení před soud, který rozhodne, zda je jeho zadržení nebo zatčení právoplatné (pozn. překl.).

a příliš úzkostlivou menšinu. Tony Blair, John Reid a Jack Straw byli v tomto ohledu obzvláště důrazní a čísla jim zřejmě dávala za pravdu. Podobně silná slova používal i Gordon Brown, když měl před sebou vidinu premiérského křesla. Na rozdíl od nedávné historie bylo tentokrát na konzervativcích a liberálních demokratech, aby stanovili hranice a bránili občanské svobody.

Slábnutí

Tato kniha byla napsána ve stínu nové politiky globálního oteplování, která Brity tlačila k šetrnému chování vůči životnímu prostředí. Autor této knihy se rozhodl přispět tím, že odolá pokušení podat zde detailní rozbor desetiletého nepřátelství mezi Tony Blairem a Gordonem Brownem (a možná tak zachrání nějaký pěkný skandinávský lesík nebo háječek). Mimo jiné by takový rozbor vyžadoval přinejmenším ještě jeden svazek stejně obsáhlý jako tento. Ignorovat nepřátelství těchto dvou politiků ale také nelze, protože ovlivnilo zemi jako takovou. Trvalo od prvních dnů vlády nových labouristů až po poslední měsíce, kdy se premiér tak tak držel v křesle a i přes veškerou snahu ho pomalu ale jistě ztrácel. Občas trvala období klidu a dobré nálady i celé měsíce, a přesto se týden co týden v soukromých kancelářích Whitehallu, po hospodách i v novinových sloupcích opakovaly zvěsti o praskání dveřmi a posílání někam, o usmířeních, domluvách přes prostředníky, veřejných urážkách a o tom, jak se tito dva muži jako malé děti přetahují o vážná politická rozhodnutí týkající se budoucnosti Británie. Občas se zdálo, že Blair se už už chystá dát svému ministru financí padáka. Downing Street o Brownovi střídavě tvrdila, že má duševní nedostatky, je posedlý mocí, označovali jej za rozvrátitele či typického populistu, a vyčítali mu, že přestane být loajální, kdykoliv se premiér dostane do potíží. Brownovi přívrženci zase o Blairovi říkali, že je to průměrný domýšlivec posedlý penězi a luxusem, a obviňovali jej, že zradil ministra financí a nedodržel původní společnou dohodu.

V prvním funkčním období ministr financí Brown hájil své obrovské pravomoci a Blair se snažil vyrovnat s tím, jak nemilosrdně byl vyloučen z důležitých politických oblastí – jak málo měl informací o plánování rozpočtu a jak nepatrný vliv měly jeho snahy nasměrovat Británii k přijetí eura. Brown byl přesvědčen, že k druhému vítězství ve volbách v roce 2001 dopomohla silná ekonomika a on sám na něm má rozhodující zásluhu. V následujícím druhém funkčním období začal tlačit na Blaira, aby stanovil datum svého odchodu z úřadu. Blair se

soustředil na válku proti terorismu a konflikt v Iráku a nevěnoval se dostatečně otázkám domácí politiky. I přesto byl snad ještě odhodlanější vydržet v úřadě, dokud neprosadí všechny své reformy. Vypadalo to, že se začíná rozevírat propast mezi Blairovým nadšením uplatnit při reformách zdravotnictví a školství nápady, které vytvářeli iluzi trhu, a Brownovou snahou zajistit lepší život chudým pracujícím. Jak jsme již viděli, i Brown chtěl přilákat do oblasti veřejných služeb soukromé investory, každý z mužů ale zdůrazňoval něco jiného. „Čím jsme odvážnější, tím lépe,“ říkal Blair. „Nejlepší je, když jsme labouristé,“ reagoval na to Brown. V otázkách týkajících se Iráku, nových nezávislejších nemocnic (foundation hospitals) a zvýšení školného na univerzitách měl podle Blaira Brown blízko k tomu, aby jej nechal napospas zdrcujícím vzpourám řadových poslanců. Sám se přitom zpravidla vypařil, právě když by jej bylo nejvíce třeba. Brown mnohokrát sešikoval své lidi a pomohl Blairovi z pasti, kterou si premiér sám vykopal. Pomocnou ruku ale podával vždy až v hodině dvanácté.

Brown měl pocit, že Blair po šesti letech v úřadu jen kazí pověst strany, především svým kličkováním a nadšenou podporou prezidenta Bushe. Domníval se, že mu Blair lhal ohledně konce své politické kariéry. Jako první do sporu v listopadu 2003 zasáhl vicepremiér John Prescott. Protože se tolik obával, že Brownovy a Blairovy neshody skončí pádem vlády, rozhodl se je přivést k rozumu. A tak jim jednou při večeři řekl, že jednoho krásného dne Labour Party zničí. Následovalo dočasné příměří, ale v průběhu roku 2004, kdy labouristé utrpěli těžkou porážku ve volbách do místních zastupitelstev, se jejich vztah opět rapidně zhoršil. Situace v Iráku byla stále napjatá a labourističtí poslanci se začali bát o svůj osud v příštích volbách. Spojení osobní a politické frustrace Blaira znovu srazilo na kolena. Dlouhá léta spolu s Brownem jednali přes různé prostředníky, kteří se s bílými šátky scházeli na neutrální půdě. Tato pravidelná setkání na dálku, jež svou chladností připomínala spíše jednání premiéra s hlavou opozice, se střídala s ostřejšími schůzkami soukromými. Teď spolu ale zřídka promluvili a Blaira kromě problémů v osobním životě deptaly i myšlenky na to, co po sobě zanechá.

V červenci 2004 se čtyři vládní ministři natolik obávali Blairovy rezignace, že jej společně požádali, aby zůstal. Na podzim se Prescott zúčastnil dalších jednání, na nichž se zvažovalo, zda je možné provést „nenásilnou změnu“. Při jedné příležitosti se v ústřicovém bufetu u jezera Loch Fyne ve Skotsku setkal s Brownem. Všechna místa v lokále byla obsazená. A tak se oba muži hodinu a půl bavili v černé vládní limuzíně na parkovišti, obklopeni ozbroje-

nými členy ochranky jako dva obchodníci sicilského původu, kteří si rozdělují teritorium pro svou zločineckou činnost. Prescott později hovořil o tom, že se ledy hnuly, a připustil, že se ministři připravují na konec Blairova premiérování. Před Brownem se rýsovala vidina premiéřského křesla a on si začal doplňovat informace o zahraničních záležitostech a zajímat se o otázky zcela mimo obvyklý rámec ministerstva financí. Půda pro změnu byla připravena. Opravdu to znamenalo, že i tento nekonečný seriál jednou skončí?

Neznamenalo. Blair dokázal posbírat svou ohromnou vnitřní sílu a klidně dal najevo, že nakonec odejít nehodlá. Ihned po labouristické konferenci v Brightonu se vrátil do Downing Street a vydal tři oznámení. Potvrdil koupi domu na Connaught Square (drahého, ošklivého a těžko pronajimatelného), kam se později se svou ženou Cherie přestěhoval na důchod. Oznámil, že po loňských problémech se srdcem nastoupí na léčení do nemocnice, kde mu pomocí tenkého drátku napraví nepravidelný tep. O jeho zdravotních problémech, které se sám snažil za každou cenu zlehčovat, vědělo pouze několik nejbližších přátel. Stejně jako koupi domu, i druhé oznámení poutalo pozornost spíše k jeho politické smrtelnosti. Proto také přišlo třetí prohlášení jako blesk z čistého nebe. Měl v úmyslu kandidovat v nadcházejících volbách a v případě, že uspěje, setrvat v úřadu celé následující funkční období. Ale jak řekl autorovi této knihy: „Nehodlám zůstat v úřadu čtyři funkční období, nemyslím si, že by Britové chtěli, aby byl premiér ve funkci tak dlouho. Ale myslím si, že je rozumné, abych nyní dal jasně najevo své záměry.“ Říct něco takového bylo neslýchané a Browna (cestou na setkání ve Washingtonu) zpráva zaskočila. Z krátkodobého pohledu to úspěšně zastavilo spekulace o Blairově rezignaci. Potud to bylo chytré. Asi to také pomohlo labouristům ve volbách v roce 2005, protože Blair svým kritikům sliboval, že nehodlá pokračovat donekonečna jako Margaret Thatcherová.

Pro Browna to určitě bylo jako studená sprcha. Pouhý den před vydáním prohlášení měl s Blairem dlouhý a napjatý rozhovor v Brightonu. Premiér jej varoval, že jeho zastánci destabilizují vládu, a naléhal na něj, aby s ním spolupracoval. Když se Brown Blaira zeptal na novinovou zprávu, v níž se mluvilo o premiérových úmyslech zůstat v úřadu celé třetí období, prohlásil Blair, že to není pravda. O svých srdečních problémech se nezminil. Když se pak Brown dozvěděl, že Blair plánuje zůstat v úřadu třetí funkční období, údajně zuřil. Premiérovo rozhodnutí jej odsunulo z předchozí pozice šéfa předvolební kampaně. Brown na oplátku odmítl předsedat labouristickým tiskovým konferencím v průběhu kampaně. „Ničemu, co mi

od této chvíle řeknete, už nikdy nebudu moct věřit,“ řekl prý premiérovi. Blair zjistil, že oznámit dopředu vlastní politickou smrtelnost, ať to jakkoliv protahoval, byla obrovská a ničující chyba. Bylo to nejhorší čistě taktické rozhodnutí jeho premiérské kariéry. Vyprovokoval tím vodopád dalších otázek – ano, ale kdy přesně? Kolik let je celé období? Jak dlouho před dalšími volbami bude v úřadu váš nástupce? Pokud plánujete odchod, jakou váhu mají vaše dlouhodobé plány pro tuto zemi? A především, ještě stále chcete, aby byl vaším nástupcem Gordon Brown? Tyto otázky jej pronásledovaly jako hlasité a dráždivé provokace, které ho rozptylovaly. Jeho autorita byla zprvu lehce, později ale dramaticky oslabena.

3. PŘEKLADATELSKÁ ANALÝZA

Při překladatelské analýze výchozího textu budu vycházet z práce *Textanalyse und Übersetzen* německé teoretičky překladu Christiane Nordové. Text originálu rozeberu nejprve z hlediska vnětextových, poté vnitrotextových faktorů a svůj výklad doplním příklady z textu (vycházím z druhého vydání knihy *A History of Modern Britain* z roku 2008 a v závorce vždy uvádím číslo strany, kde je možné příklad dohledat).

3.1. Vnětextové faktory

3.1.1. Autor, záměr autora

Autorem knihy *A History of Modern Britain* je britský novinář Andrew Marr, celým jménem Andrew William Stevenson Marr. Narodil se v roce 1959, ve své knize tedy zpracovává dobu, v níž žil, a v případě druhé poloviny zkoumaného období tak může kromě jiných pramenů vycházet také z osobních zkušeností (například když popisuje změny v životě běžných Britů). I přesto ale do textu nezasahuje jako klasický vypravěč a nepoužívá sám pro sebe první osobu jednotného čísla. Když už je nutné, aby sám k sobě referoval, používá označení *the author* (např. „**This author**’s contribution ...“ (584) nebo „But as he told **the author** ...“ (587)). Občas se v textu ale také objevuje kolektivní *we*, například „Certainly, if being watched makes **us** good and safe, the British are now the goodest, safest people in the history of the world.“ Marr zde má na mysli sebe a své britské čtenáře, potažmo Brity jakožto národ. (Pro českého čtenáře bude pak toto označení znamenat pouze druhou možnost, tedy *my Britové*.) Ačkoliv je Andrew Marr původem Skot (narodil se ve skotském Glasgow), jeho pohled na události je centralistický. Zabývá se takzvanou politikou Westminsteru (tedy londýnským centrem) a soustředí se na situaci z hlediska celé Británie a obyvatel všech částí Spojeného království (což je vidět i na výše zmíněném příkladu, kdy používá označení první osoby množného čísla pro celý národ). Jeho až patriotické vnímání Britů jakožto jednotného a soudržného národa nejlépe ilustruje úplný závěr knihy:

„The threats facing the British are large ones. But in the years since 1945, having escaped nuclear devastation, tyranny and economic collapse, we British have no reason

to despair, or emigrate. In global terms, to be born British remains a wonderful stroke of luck.“ (602)

Po studii angličtiny na Cambridgeské univerzitě Marr vystřídal místo v několika britských denících. Nejprve v edinburském *The Scotsman*, po příchodu do Londýna pak ve středolevém deníku *The Independent*, v časopise *The Economist* a psal sloupky i pro středolevý *The Express* a pravicový *The Observer*. Od roku 2000 působil jako hlavní politický komentátor pro veřejnoprávní televizi BBC. I poté, co tuto pozici v roce 2005 opustil, stále pracuje jako komentátor pro BBC a píše pro různá britská periodika. Každou neděli vysílá televizní stanice BBC One jeho blok komentářů a rozhovorů *The Andrew Marr Show*. Do debat Marr pravidelně zve přední komentátory, umělce i politiky a pořad byl i oceněn (například cenou britské asociace novinářů). I díky tomu lze říct, že program má v britském kontextu poměrně významný vliv. To dokazuje i fakt, že některé z pozvaných osobností si vybraly právě Marrův pořad pro zveřejnění důležitých prohlášení (například Gordon Brown při rozhovoru s Marrem oznámil, poté, co se v polovině funkčního období vlády v roce 2007 ujal úřadu po Tony Blairovi, že nebude prosazovat předčasné volby).

Kromě tohoto pravidelného pořadu vytvořil Andrew Marr pro BBC řadu dokumentárních seriálů, mezi něž patří i v úvodu zmiňovaný cyklus *Andrew Marr's History of Modern Britain*. Cyklus byl velmi příznivě přijat kritikou a Marr za něj získal několik ocenění, včetně ceny britské filmové a televizní akademie BAFTA. Na úspěšný pořad navázal o dva roky později seriálem *Andrew Marr's The Making of Modern Britain*, v němž se věnuje britským dějinám od smrti královny Viktorie (1901) až po události druhé světové války. V dalších televizních projektech se zabýval například vládou královny Alžběty II. (*Diamond Queen*) nebo historií lidstva v dokumentární sérii *Andrew Marr's History of the World*.

Kromě uznání sklízí ale Andrew Marr často i kritiku, především za své velmi ostré kritické poznámky (například v roce 2010 prohlásil o blogerech, že jsou to „pro život nepoužitelní a uhrovní singles“¹). Marrova nechuť vůči vyhýbání se přímým pojmenováním skutečností je v překládaném textu patrná v pasáži, v níž se vysmívá módní zálibě v eufemismech.

---

¹ PLUNKETT, John. Andrew Marr says bloggers are 'inadequate, pimped and single'. *The Guardian* [online]. 2010 (vlastní překlad)

„In the New Labour years, as under John Major, a sickly tide of euphemism rose ever higher, depositing its oily linguistic scurf on every available surface.“ (578) Politický komentátor deníku *The Daily Telegraph* Charles Moore zase velmi ostře odsoudil tón Marrova seriálu *Andrew Marr's The Making of Modern Britain* jako „povýšený a ignorantský“ a vyčítá mu „nevýslovnou samolibost“¹. Andrew Marr je tedy postava rozporuplná, což je třeba mít při překládání jeho textu na paměti.

Ačkoliv autor v textu přímo nevystupuje, je jeho výklad na mnoha místech silně subjektivně zabarven. Marr například do textu vsouvá vlastní hodnotící poznámky. Například ironické „... by 2007 Britons were losing the art of map-reading.“ (580) v místě, kde hovoří o rozšíření autonavigací nebo „It showed what their partnership could do.“ (577) jako Marrovo hodnocení úspěchů, kterých spojenými silami dosáhli Blair a Brown. Subjekt autora do textu také vstupuje prostřednictvím predikcí – odhaduje, jak by se mohla dál vyvíjet v textu popisovaná situace. Například v místě, kde mluví o minimální mzdě – „The situation may change, particularly if unemployment worsens, but it appeared to have been an almost unqualified success.“ (575) Další důležitou oblastí je výběr lexika v textu, podrobněji se mu budu věnovat v kapitole 3.2.4. *Lexikální a morfologická rovina*.

Marr na čtenáře také působí prostřednictvím řečnických otázek v textu, kterými často zakončuje jednotlivé podkapitoly nebo větší významové celky. Například: „Was this part of a wider authoritarian and surveillance agenda changing life in the country?“ (580) Prostřednictvím takovýchto otázek Marr nasměřuje čtenářovu pozornost ke konkrétním problémům a vypichuje souvislosti mezi jednotlivými tématy. Vzniká tak plynulý a provázaný text, který není tvořen pouze vedle sebe stojícími samostatnými epizodami.

Vzhledem k tomu, že se kniha z velké části věnuje politice, jsou dalším důležitým aspektem autorovy politické názory. Jako student se Marr klonil k levicovým názorům, v současné době je označován za levicově liberálního. Sám se ale veřejně snaží působit nestranně. V rozhovoru pro *The Guardian* z roku 2009 na adresu svých politických preferencí řekl: „Ačkoliv o tom nesmím mluvit, mám silné politické názory, nezapadají ovšem do pro-

---

¹ MOORE, Charles. Andrew Marr's *The Making of Modern Britain* is a patronising and ignorant piece of history. *The Telegraph* [online]. 2009 (vlastní překlad)

gramu žádné politické strany“¹. Sám také několikrát zdůraznil, že je důležité, aby byli novináři politicky nezaujatí a zaměřovali se pouze na fakta a nic jiného (Marr 2004, 279). Toto přesvědčení je patrné i v knize *A History of Modern Britain*. Autor zde nedává najevo své osobní antipatie a zůstává přísně kritickým vůči všem stranám (například při popisování konfliktu mezi Blairem a Brownem podává argumenty obou stran a varuje se jakéhokoliv soudu).

3.1.2. Čtenář

Zamýšleným čtenářem originálu je britský čtenář, který se zajímá o historii a má rozhled v politice. Marr při psaní počítá s tím, že jeho čtenář je poučený, orientuje se v základních událostech a datech a zná jména a postavení jednotlivých osobností. Zaměřuje se pak tedy především na to, že uvádí fakta do nových souvislostí a popisuje pozadí některých důležitých událostí (například sporu mezi Blairem a Brownem). V překládané pasáži také Marr počítá s tím, že píše o době, kterou mají jeho čtenáři stále ještě v živé paměti, a v textu občas používá narážky na nějaké obecně známé skutečnosti. Těmto narážkám a odkazům se budu podrobněji věnovat v kapitole 3.2.2. *Presupozice* a jejich překladu v kapitole 4.1. *Kontext originálu*.

Marr počítá spíše se čtenářem běžným, ne přímo s odborníkem. To může být způsobeno i tím, že kniha doprovázela televizní seriál vysílaný na veřejnoprávní televizi, a dalo se tedy očekávat, že díky tomu zaujme širší okruh čtenářů. Marr text pro čtenáře odlehčuje, například střídáním náročnějších (například ekonomických) témat a běžných problémů ze života britské společnosti. Čtivost textu, a tudíž i jeho snazší přístupnost pro čtenáře, podporuje i Marrův jazyk, o němž recenzent z týdeníku *Scotland on Sunday* napsal, že jej „oživuje jiskra vtipu“².

Cílový čtenář v českém prostředí se bude od čtenáře originálu v některých aspektech lišit. Vzhledem k tomu, že je nutné se dobře orientovat v britské politice a nedávné historii,

---

¹ OSBORNE, George. Politicians interview pundits: George Osborne and Andrew Marr. *The Guardian* [online]. 2009 (vlastní překlad)

² Citace z Praise for *A History of Modern Britain* v úvodu překládané knihy (vlastní překlad)

bude mít překlad knihy užší okruh čtenářů. Hlavní česká média se většinou britské politice věnují pouze okrajově a přináší pouze nejdůležitější zprávy, velmi často takové, které se dotýkají přímo naší země nebo Evropy, a ne hlavní události sledované médii v Británii. Český čtenář bude tedy člověk, který se zajímá buď obecně o poválečnou historii a politiku v (západní) Evropě, anebo přímo o roli Velké Británie v tomto období. I tak je ale nutné do textu doplňovat různé vysvětlivky, které usnadní méně poučenému čtenáři orientaci v základních faktech (blíže se tomuto problému budu věnovat v kapitole 4.1. *Kontext originálu*). Vzhledem k tomu, že ani seriál *Andrew Marr's History of Modern Britain* nebyl zatím vysílán v žádné z českých televizí (ani k němu neexistují české titulky na internetu), nelze počítat s tím, že čtenář překladu bude televizní zpracování znát.

3.1.3. *Místo, čas, médium*

Kniha *A History of Modern Britain* vyšla poprvé ve Velké Británii v květnu roku 2007. Vydalo ji nakladatelství Macmillan Publishers, jeden z největších a nejstarších britských nakladatelských domů, který vydává jak krásnou literaturu, tak publikace naučné, vědecké i akademické práce a slovníky. Překlad v této práci vychází z vydání v podobě elektronické knihy z roku 2009, v němž byl použit text druhého knižního vydání z roku 2008, a zároveň z tohoto knižního vydání. V roce 2008 vyšla kniha v podobě zvané *paperback*, tedy s měkkými deskami, což napovídá, že nakladatel počítal s širším čtenářským zájmem. V Británii se často populární tituly vydávají jak v podobě s tvrdými deskami – *hardback* – tak s měkkými deskami, aby se zvýšil okruh čtenářů, kteří si mohou zakoupit levnější výtisk. Toto druhé vydání doplnil Marr předmluvou nazvanou *One Year On*, v níž shrnuje hlavní události roku, který uplynul od vydání prvního.

Při přípravě českého vydání knihy je třeba počítat s tím, že se změní faktory místo a čas. V části věnované čtenáři překladu jsem již zmínila nutnost úprav, které souvisí s přechodem textu z britského do českého kulturního kontextu. Vyšla-li by kniha nyní, bylo by také nutné provést v textu drobné změny týkající se časů a je také nutné zvážit, zda na některých místech nedoplnit nové informace (například o vládních programech, které se později vyvíjely jinak, než jak byly zamýšleny, a jak je tedy prezentuje autor). Vzhledem k tomu, že sám Marr doplnil druhé vydání knihy o shrnutí nových skutečností, rozhodla jsem se do pře-

kladu některé nové skutečnosti prostřednictvím poznámek pod čarou také zahrnout (více v kapitole 4.1.2. *Kontext času*).

Kniha by v České republice mohla vyjít například v edici „Dějiny Evropy“ nakladatelství Argo, v níž vychází jak původní česká, tak zahraniční tvorba na toto téma. Médium by tedy v cílové kultuře zůstalo stejné jako ve výchozí (pouze s tím rozdílem, že v českém kontextu by kniha vyšla jako samostatné dílo, bez původního televizního seriálu). Text knihy sice lze rozdělit na menší, více méně samostatné celky, není ale vhodná pro publikování „na pokračování“ nebo oddělené otištění určitých částí v časopisech. Jak jsem již zmínila, text má velmi silnou vnitřní soudržnost a vytržením určitých kapitol z kontextu knihy bychom narušili autorův záměr podat komplexní a ucelený obraz poválečné Británie.

3.1.4. Funkční styl, funkce textu

Při zařazování textu k funkčnímu stylu budu vycházet ze základní Havránkovy klasifikace funkčních stylů spisovného jazyka (v *České mluvnici* Havránek vyčleňuje styl hovorový, odborný, publicistický a umělecký (Havránek, Jedlička 1963, 428)) a z upravené klasifikace podle Knittlové (Knittlová 2000, 121). Podle Havránka lze uvedený text zařadit ke stylu odbornému, respektive stylu vědy a techniky podle Knittlové. V rámci odborného nebo vědeckého stylu pak text nejvíce odpovídá stylu populárně vědeckému. Podle Knittlové se v tomto stylu mísí věcný styl vědecký se stylem hovorovým a publicistickým včetně beletristického. Texty tohoto stylu jsou méně koncentrované, využívají jednodušší syntaxe i lexika a dávají velký důraz na srozumitelnost a přístupnost textu i pro čtenáře-laika. (Knittlová 2000, 138)

Z jiných stylů je v Marrově textu nejznatelnější vliv stylu publicistického. S psaním publicistických textů má jakožto novinář bohatou zkušenost a v textu knihy je znát, že v něm některé postupy tohoto stylu uplatňuje. Marr například pečlivě volí názvy kapitol. Na rozdíl od popisných názvů typických pro odborné texty volí autor názvy symbolizující, které nemají čtenáři dopředu prozradit obsah kapitoly, ale pouze jej navnadit (Levý 2012, 140-145). Hned první z překládaných podkapitol má například v názvu řečnickou otázku a zároveň odkaz na biblický citát (Matouš 26:11 – „For ye have the poor always with you; but me ye have not always.“ a Jan 12:8 – „For the poor always ye have with you; but me ye have not always.“).

Název této podkapitoly zní „Always with us?“ (572). Třetí podkapitola zase v názvu pracuje s metonymickým pojmenováním. K londýnským bombovým útokům odkazuje prostřednictvím data – „Seven Seven“ (582). V angličtině se k této události odkazuje jako 7/7, podobně jako útokům z 11. září se běžně říká 9/11. Tím, že autor rozepsal do názvu kapitoly toto označení slovy, aktualizoval toto pojmenování i pro čtenáře anglického. Při překladu je ale obraznost výraznější, neboť v českém kontextu se tento typ označení pro přelomové události neuvádí.

Dalším znakem vlivu publicistického stylu jsou pečlivě provázané úseky textu, často se zajímavou pointou. Například poslední odstavec předcházející podkapitole „Seven Seven“ se zabývá problémy se zaváděním povinných průkazů totožnosti ve Velké Británii. Průkazy byly nakonec schváleny (ačkoliv o několik let později byly po výměně vládnoucí strany opět zrušeny). Marr končí celý odstavec větou: „Yet compulsory ID cards would probably not have passed through Parliament had it not been for the terrorist threat.“ (582) Tím se prováže toto téma s následujícím tématem, tedy okolnostmi a důsledky londýnských bombových útoků. První z překládaných podkapitol, v jejímž závěru Marr obsáhle vysvětluje princip vydávání Asbo, končí otázkou: „Was this part of a wider authoritarian and surveillance agenda changing life in the country?“ (580) Marr pak plynule navazuje podkapitolou „The War on Privacy“, zároveň ale vypointuje předchozí úsek.

V textu převažuje funkce sdělovací a zobrazovací, má podat čtenáři informace o událostech a postavách důležitých pro vývoj v poválečné Británii. Jak jsem již zmínila, autor se nesoustředí na fakta základní, o nichž předpokládá, že je s nimi čtenář obeznámen. Spíše než o jakousi „učebnici“ faktů jde Marrovi o prozkoumání událostí v souvislostech. Autor se velmi často odklání od prostého objektivního popisu událostí a v textu se tak uplatňuje i funkce expresivní. Autorův styl je do jisté míry směsicí objektivnosti a subjektivnosti. Na jednu stranu se snaží být při popisu událostí nestranný a svá tvrzení často doplňuje konkrétními daty a čísly, na druhou stranu se ale do celé knihy promítá jeho místy silně expresivně laděný kritický styl. Další zvláštností stylu autora jsou velmi stručně, ale zároveň výstižně vykreslené charaktery postav. Recenzent týdeníku *Sunday Telegraph* o Marrovi napsal, že „vyniká schopnos-

tí podat přesvědčivá shrnutí charakterů předních politických představitelů¹. Marr představuje politické špičky popisované doby jako obyčejné lidi, často vypichuje jejich negativní vlastnosti a zlozvyky. Například v prologu knihy, kde popisuje, co si v roce 1940 hlavní političtí představitelé mysleli o Winstonu Churchillovi:

„He is seen by most of the Establishment and many Conservatives as a rather ridiculous, drunken and dodgy man with a penchant for wild speeches and silly hats. Behind their gloved hands they call him the ‘rogue elephant’, even ‘the gangster’.“ (xv)

Marr tak usiluje o to, aby dějiny v jeho podání nebyly vnímány jako něco vzdáleného a postavy, které je tvořili, jako výjimeční lidé. Naopak naznačuje, že i velikáni historie jsou obyčejnými lidmi, čímž je přibližuje svým čtenářům. Funkci expresivní plní také další prostředky, například výběr lexikálních prostředků nebo různé komentující vsuvky (blíže v kapitolách 3.2.4. *Lexikální a morfologická rovina* a 3.2.5. *Syntaktická rovina*).

Nezanedbatelnou roli hraje v textu také funkce estetická. Autor sice nemá ambici psát text vysokých uměleckých kvalit, je ale patrné, že mu záleží jak na obsahu, tak na formě sdělení (ozvláštňujícím prostředkům se budu věnovat například v samostatné kapitole 3.2.7. *Stylistické prostředky*).

3.2. Vnitrotextové faktory

3.2.1. *Téma, obsah*

Hlavním tématem knihy *A History of Modern Britain* jsou dějiny Velké Británie od druhé světové války (přibližně od Churchillova nástupu do premiérské funkce v roce 1940) po závěrečná léta New Labour a odchod Tonyho Blaira z politiky (tedy po současnost prvního vydání knihy, rok 2007). Marr zpracovává hlavní události tohoto období, věnuje se ale také záležitostem okrajovým. Nezajímají ho jen převratné dějinné události, ale i to, jak se

---

¹ Citace z Praise for *A History of Modern Britain* v úvodu překládané knihy (vlastní překlad)

v průběhu druhé poloviny 20. století a na začátku nového tisíciletí proměnil život v Británii a její obyvatelé.

První překládaná podkapitola s názvem „Always with us?“ se zabývá nejprve změnou poměrů v Británii v období vlády New Labour a novinkami z přelomu tisíciletí (například příchodem internetu, novými možnostmi cestování a nakupování). Ve druhé části kapitoly se Marr věnuje labouristickým programům zaměřeným na boj proti chudobě (mezi něž patří záruka minimální mzdy, sociální dávky pro rodiny s dětmi a chudé pracující, dávky pro penzisty a programy jako Sure Start nebo New Deal). Kromě problémů s chudobou na území Británie zde autor uvádí i programy a sdružení bojující s chudobou ve světě, především v Africe (zmiňuje například i koncerty Live Aid). Podkapitola končí obsáhlou pasáží o vydávání Asbo.

Druhá podkapitola, „The War on Privacy“, se věnuje různým druhům sledování Britů (jako jsou systémy bezpečnostních kamer nebo průkazy totožnosti s biometrickými daty). Na ni pak navazuje část „Seven Seven“ popisující okolnosti teroristických útoků v Londýně z roku 2005 a následně různé formy boje proti terorismu.

Poslední podkapitola, „The Waning“, se vrací k záležitostem politickým, především se zde rozebírá dlouhé nepřátelství a soupeření uvnitř New Labour mezi tehdejším premiérem Tony Blairem a ministrem financí a Blairovým potenciálním nástupcem Gordonem Brownem.

3.2.2. *Presupozice*

Andrew Marr počítá s tím, že píše pro čtenáře ze stejného kulturního prostředí, jako je on sám. Pro orientaci v textu je klíčové, aby se čtenář orientoval v základních událostech a osobách popisovaného období. Například aby čtenář správně pochopil smysl následujících dvou vět, musí vědět, že Thatcher a Blair jsou jména dvou britských premiérů. „Under Thatcher, millions had begun drinking wine. Under Blair they began drinking drinkable wine.“ (574) Dalším důležitým předpokladem je znalost britských reálií obecně. Například pro úvodní pasáž z podkapitoly „Seven Seven“, kde autor vyjmenovává jména mladíků odpovědných za teroristické útoky a uvádí jejich bydliště, je důležité, aby měl čtenář povědomí o geografii země. Jen tak je pro něj totiž relevantní údaj, že útočníci pocházeli z „West Yorkshire and Buckinghamshire“ (582). Autor tak naznačuje důležitou okolnost, totiž že útočníci byli Brito-

vé. Podobně je důležité mít povědomí například o cenových relacích v Británii, když Marr mluví o sazbě minimální hodinové mzdy nebo o úsporách domácností.

Vzhledem k tomu, že český čtenář se v britských reáliích nemusí orientovat tak dobře jako rodilý mluvčí, je nutné některá problematická místa doplnit drobnou vysvětlivkou, která by ale neměla narušovat plynulost textu. Vysvětlivkám a doplněním informací v textu překladu se budu blíže věnovat v kapitole 4.1. *Kontext originálu*.

3.2.3. *Kompozice, slohové postupy*

Marr rozčlenil knihu do pěti velkých oddílů nebo kapitol a každou z nich dále člení na podkapitoly. V rámci jednotlivých kapitol je text členěn na odstavce, které vždy zhruba odpovídají jednomu mikrotématu dané podkapitoly. První kapitole předchází prolog, který by ale mohl být i samostatnou kapitolou. Autor v něm popisuje vývoj za druhé světové války po nástupu Winstona Churchilla na místo premiéra a ve stručnosti tak čtenáře uvádí do kontextu doby, z níž se zrodila Británie poválečná. Ve druhém vydání knihy z roku 2008 je ještě před prologem zařazena autorova předmluva k tomuto vydání. Marr zde uvažuje nad tím, jak se země za rok proměnila a kolik z jeho prognóz se naplňuje. Text je také doplněn rozsáhlým poznámkovým aparátem a několika oddíly s fotografiemi.

Ze slohových postupů používá Marr převážně popis, tedy postup typický pro odborné texty. V některých pasážích se ale jeho popis událostí přibližuje postupu vyprávěcímu. Jedná se především o epizody z politického života, je tedy znát, že toto téma je autorovi nejbližší. Příkladem takové pasáže může být závěr překládaného textu, v němž autor popisuje, jak se vyvíjel vztah Gordona Browna a Tonyho Blaira. Marr zde nepodává pouze výčet událostí, ale text i různým způsobem ozvláštňuje. Zároveň se mu daří udržet čtenáře v jistém napětí, ačkoliv píše o již proběhlých událostech, jejichž rozuzlení je čtenářům známo. Jako příklad uvádím úryvek z předělu dvou odstavců.

„Surely, finally, even this soap-opera was ending?

It was not.“ (586)

V těchto pasážích je autorův jazyk nejživější a nejobraznější. Marr sice neuzivá klasické přímé řeči, ale velmi často v těchto pasážích cituje. Citacím a odkazům v textu se blíže věnuji v kapitole 3.2.6. *Intertextualita*. Marr zde také uvádí výroky a podrobnosti ze soukromého života politiků, u nichž neuvádí zdroj. Čtenář se tak může pouze domnívat, zda se jedná o autorovy osobní domněnky a předpoklady založené na znalosti obecných faktů, či je autor získal ze zdrojů blízkých daným osobnostem. V těchto pasážích tak Marr přechází z čistě odborného i populárně naučného stylu ke stylu publicistickému a uvedené události beletrizuje a zpřístupňuje je širšímu čtenářskému publiku. V případě tohoto textu to nelze považovat za nedostatek nebo chybu, protože kniha je prezentována jako jeden možný pohled na dějiny, v tomto případě pohled Andrewa Marra. V jejím názvu je totiž před samotným *History of Modern Britain* člen neurčitý, A. Naznačuje se tak, že jde o *jednu z vícera možných historií*. Ještě nápadnější je to u televizního seriálu, jehož název přímo říká, že se jedná o Marrovu interpretaci dějin (*Andrew Marr's History of Modern Britain*).

3.2.4. *Lexikální a morfologická rovina*

V překládaném textu převažuje slovní zásoba neutrální. Kromě neutrálního lexika se v něm ale mísí i další roviny lexikálních prostředků. Jak jsem již zmínila v kapitole 3.1.4 *Funkční styl, funkce textu*, překládaný text má převážně povahu odbornou, čemuž nasvědčuje i časté užívání termínů (nejčastěji z oblasti ekonomie a politiky). Odborné lexikum převažuje zejména v popisných pasážích textu, v nichž autor čtenáři nastiňuje kontext doby nebo vysvětluje pozadí různých vládních programů a politiky. Například:

„Through the New Labour years, with low **inflation** and steady **growth**, most of the country grew richer.“ (572)

„Family **budgets** are by definition tricky things to generalize about but by 2006 analysts were assessing the **disposable wealth** of the British ... at £40,000 per household.“ (572)

„One factor was the return to **means-testing** of **benefits**, particularly for pensioners and through the **working families' tax credit** (which in 2003 was divided into a **child tax credit** and a **working tax credit**).“ (578)

Dalším důležitým prvkem na rovině lexikální jsou vlastní jména. V textu se objevují například názvy různých úřadů a institucí:

„The **National Audit Office**, looking back at its effect in the first Parliament, reckoned ... “ (575)

„It even appeared to have cut red tape, since the old **Wages Councils** had to inspect businesses more frequently than the new **Inland Revenue** minimum wage inspections.“ (575)

V textu se také objevují názvy různých funkcí, například:

„The new **Home Secretary**, John Reid ... “ (584)

„Britain’s **information commissioner** Richard Thomas ... “ (580).

Dále názvy národních a mezinárodních organizací, například:

„**Oxfam** had started as the **Oxford Committee for Famine Relief** in 1942 ... “ (576)

„He rushed back from Gleneagles in Scotland, where the **G8** summit was discussing the ambitious new aid plan for Africa, and differences between the United States and the rest over global warming.“ (582-583)

S tématy politickými souvisí kromě již zmiňovaných funkcí také názvy politických programů a politických stran, například:

„The **New Deal** was funded by a windfall tax on privatized utility companies.“ (575)

„**New Labour**’s general pitch was to the well-doing middle but Gordon Brown, from the first, made much of its anti-poverty agenda.“ (574)

„Against recent historical tradition it was left to the **Conservatives**, as well as the **Liberal Democrats**, to mount the barriers in defence of civil liberties.“ (584)

Další zajímavou rovinou lexika jsou výrazy nebo slovní spojení, které se přímo vztahují k popisované době. Jedná se o slova, která do slovní zásoby přibyla poměrně nedávno, a která popisují nějakou novou skutečnost. Ačkoliv tyto výrazy již nevnímáme jako ozvláštnění

jazyka, protože většinou přešly do běžné slovní zásoby, lze je považovat za prostředek, který ilustruje dobu, v níž byl text napsán.

„Their children had to borrow to study but were more likely to go to college or university and to travel the world on a **‘gap year’** ... but which by now might mean **air-hopping** across South America or to the beaches of Thailand.“ (574)

„The internet, advancing from colleges and **geeks** to the show-off upper middle classes, then to children’s bedrooms everywhere, introduced new forms of shopping.“ (573)

„It was a time of immense optimism, despite warnings that the whole digital world would collapse because of the **‘millennium bug’** ... “ (573)

Autorův zájem o proměny slovní zásoby v závislosti na změnách mimojazykové skutečnosti je přímo vyjádřen na dvou místech v překládaném úryvku. Marr zde na proměnách v jazyce dokládá proměny ve společnosti a dokazuje, že jazyk je velmi úzce spjat se společností, která tímto jazykem komunikuje. Jedná se zaprvé o pasáž o *Asbo*, v níž autor toto slovo uvádí jako příspěvek New Labour do slovní zásoby tehdejší společnosti:

„And for the minority who made life hellish for their neighbours on housing estates or in the streets, Labour introduced a word which became one of its particular gifts to the language of the age, as essential as dotcom or texting, the *Asbo*.“ (579)

Druhým příkladem je odstavec, v němž Marr ironicky popisuje snahu o „politickou korektnost“ ve vyjadřování. Na několika příkladech ukazuje, jak jsou některá dříve plně funkční pojmenování nahrazována novými, uměle vytvořenými, často složitějšími výrazy, jejichž jedinou motivací je vymyslet pojmenování, které je teoreticky neutrální. Marr svým výčtem dokazuje, že tato nově vytvořená pojmenování často vzbuzují mnohem více pozornosti než pojmenování původní.

„In the New Labour years, as under John Major, a sickly tide of euphemism rose ever higher, depositing its oily linguistic scurf on every available surface. Passengers became customers; indeed everybody became customers. Bin-men became refuse operatives, people with mental disabilities became differently-abled. And the poor became the socially excluded.“ (578)

S odbornou povahou textu souvisí i užívání méně frekventovaných slov, která patří do slovní zásoby vyššího stylu, například:

„ ... the Home Office investigation **asserted** that part of the four terrorists' motivation was British foreign policy.“ (582)

„ ... enough for the Conservative Party, which had so strongly opposed it, to **embrace** it under Michael Howard before the 2005 election.“ (575)

Kromě zmíněných výrazů vyššího stylu se v textu objevují i slova a slovní spojení z vrstvy neformální. To souvisí s již zmíněným zaměřením textu na poměrně široké publikum a autorovou snahou o větší přístupnost a čtivost textu.

„This was **show-off** architecture for a **show-off** material culture and not always dignified, but these buildings were **better-looking** and more imaginative than their predecessors had been in the dreary age of concrete.“ (574)

„They formed a thirty-strong '**supergroup**' to make a fundraising Christmas **single**, 'Do They Know It's Christmas?'“ (576)

V určitých místech textu se velmi výrazně projevuje také subjekt autora, a to i prostřednictvím lexikálních prostředků. V kontrastu s odbornou slovní zásobou používá Marr někdy i výrazy velmi silně expresivně zbarvené, například:

„Brown was variously reported by Number Ten to have psychological flaws, to be a **control-freak**, a **wrecker**, a traditionalist '**playing to the gallery**' and disloyal whenever the Prime Minister was in real trouble.“ (585)

Z oblasti neformálních lexikálních prostředků se v textu objevují i ustálená spojení, například binominální spojení „good and safe“ (580) nebo různá obrazná přirovnání či idiomy, kterým se budu věnovat v kapitole 3.2.7. *Stylistické prostředky*.

Z hlediska slovtvorby je zajímavé, že Marr s oblibou používá kompozit se spojovníkem. V textu se objevují kompozita běžně užívaná, například „make-ups, go between“ (585), „out-of season fruit and vegetables“ (574) nebo „means-testing of benefits“ (578). Ale i některá autorská, například „Asbo-spotting“ (579).

3.2.5. *Syntaktická rovina*

V textu knihy převažují z hlediska syntaktického poměrně přehledné věty bez komplikovaných závislostí. V popisných pasážích jsou souvětí delší a převažují v nich souřadně spojené věty (jak syndeticky, pomocí spojky *and*, tak asyndeticky).

„Growth since 1997, at 2.8% a year, was above the post-war average, Britain’s gross domestic product per head was above that of France and Germany, and she had the second-lowest jobless figures in the EU.“ (572)

Poměrně častá jsou také souvětí s vedlejšími větami vztažnými připojenými spojkami *which* a *who*.

„... a holiday from ordinariness **which** had once meant working, occasionally abroad, but **which** by now might mean air-hopping across South America or to the beaches of Thailand.“ (574)

„It began with the Irish rock star Bob Geldof, and Midge Ure of the band Ultravox, **who** were shocked by news coverage of the 1984 Ethiopian famine by the BBC’s Michael Buerk.“ (576)

Delší věty v textu jsou často tvořeny výčty a několikanásobnými nebo postupně rozvíjejícími větnými členy (velmi často přívlastky, ale i podmínky, předměty a různými příslovečnými určeními). Spojení ve výčtech je často asyndetické.

Přívlastek: „These questions pursued him, **loud, irritating, distracting** heckles.“ (588)

Podmět: „Cheap **mortgages**, easy **borrowing and** high property **prices** meant that millions of people felt far better off, despite the overall rise in the tax burden.“ (573)

Příslovečné určení (místa): „... looking down **at** key **points** in most big streets, **in** railway and underground **stations, buses**, housing **estates** and even **from the fronts** of private homes.“ (580)

Předmět: „... carried **out-of-season fruit and vegetables, fish** from the Pacific, exotic **foods** of all kinds, to superstores everywhere.“ (574)

Marr také často vedlejší věty vkládá do vět hlavních nebo užívá vsuvek, jejichž obsahem je většinou nějaké dodatečné sdělení nebo doplnění věty či autorův subjektivní komentář. Zároveň ale mohou sloužit jako prostředek aktuálního členění větného a umožňují autorovi vytknout určitý člen věty do rematické pozice.

„The internet, **advancing from colleges and geeks to the show-off upper middle classes, then to children’s bedrooms everywhere**, introduced new forms of shopping.“ (573)

„It would, **apart from anything else**, require at least another volume the same size as this one.“ (585)

„... a word **which became one of its particular gifts to the language of the age, as essential as dotcom or texting**, the Asbo.“ (579)

Svůj subjektivní pohled na popisované události nebo osobnosti vyjadřuje Marr i prostřednictvím příslovečných větných modifikátorů, tzv. *disjunktů*. Těmito prostředky komentuje autor textu obsah dané věty nebo způsob jejího vyjádření. Randolph Quirk definuje ve své knize *A Comprehensive Grammar of the English Language* dva typy disjunktů: *style disjuncts* a *content disjuncts*:

„Style disjuncts convey the speaker’s comment on the style and form of what he is saying, defining in some way under what conditions he is speaking as the ‘authority’ for the utterance. Content disjuncts ... make observations on the actual content of the utterance and its truth conditions.“ (Quirk 1985, 615)

V textu se vyskytují převážně disjunktivy hodnotící obsah sdělení nebo vyjadřující autorův postoj k obsahu sdělení (tedy *content disjunct*), například:

„**Surely**, finally, even this soap-opera was ending?“ (586)

„Not everyone, **of course**, was invited to the party.“ (574)

Příklad druhého typu disjunktu, který hodnotí formu sdělení (*style disjunkt*), najdeme ve větě:

„John Prescott intervened first during November 2003, so worried that their feud would bring down the government that he knocked their heads together – **metaphorically**, despite his reputation ... “ (586)

Text je poměrně hodně nominální, s čímž souvisí také užívání různých typů kondenzovaných větných struktur. Typickým prostředkem větné kondenzace v angličtině jsou polovětné vazby. Jedná se o větné členy vyjádřené neurčitými tvary slovesnými, jako jsou infinitiv, participium a gerundium. (Dušková 2006, 542) Jako příklad uvádím kondenzovanou strukturu s infinitivem, participiem a vyjádření nominalizované.

„Blair, **turning** to the ‘war on terror’ and Iraq, failed to concentrate enough on domestic policy.“ (585)

„... they seemed **to be** a part of New Labour Britain that would stick.“ (579)

„Despite government **insistence** that the war in Iraq – discussed below – had not made Britain more of a terrorist target ... “ (582)

Velmi časté jsou také jmenné přívlastky se sponou tvořené významově oslabeným slovesem a jménem, které nese význam.

„... it vividly reminded the country that it **was** as much **a target** as the United States or Spain.“ (582)

„As Gordon Brown eyed the premiership, his rhetoric **was** similarly **tough**.“ (584)

Další hojně užívanou konstrukcí je pasivum. V angličtině jsou pasivní konstrukce méně příznakové než v češtině, proto je třeba je při překladu někdy nahrazovat, aby text v češtině nepůsobil příliš strojeně (problematice překladu pasiva se věnuji v kapitole 4.3.2. *Pasivum*).

„Though this **can** increasingly **be done** electronically, other kinds of surveillance **were being done** in person.“ (581)

„Billions **were overpaid**. “ (578)

3.2.6. *Intertextualita*

Pro dokreslení popisovaných událostí nebo pro zdůraznění svých slov Marr v knize občas používá citace nebo odkazy na jiné texty. První vrstvou odkazů jsou různé průzkumy nebo statistiky, jejichž prostřednictvím autor ilustruje situaci ve společnosti.

„The National Audit Office, looking back at its effect in the first Parliament, reckoned the number of under 25-year-olds helped into real jobs could be as low as 25,000, at a cost per person of £8,000.“ (575)

Druhou vrstvou odkazů jsou citace různých osobností. Marr cituje buď pomocí přímé řeči, například ze svého rozhovoru s Tony Blairem:

„But as he told the author: ‘I do not want to serve a fourth term – I do not think the British people would want a Prime Minister to serve so long – but I think it’s sensible to make plain my intention now.’“ (587)

Používá ale také řeč nepřímou, do níž občas vkládá přímé citace pouze vybraných spojení nebo částí z původního textu:

„Paul Sanderson, director of modernization for the tax inspectors, said he thought privacy was ‘an old-fashioned concept’ and called for all the details, including photographs, to be shown online.“ (581)

Kromě výše uvedených citací z víceméně oficiálních, veřejných projevů nebo dokumentů ale Marr místy „cituje“ i slova, která byla pronesena v soukromí a pravděpodobně se tak pouze domnívá, co bylo řečeno. Tyto pasáže jsou spíše ozvlášťujícím prostředkem než citacemi. Marr jejich prostřednictvím oživuje popisy událostí a přibližuje je vyprávění.

„John Prescott intervened first during November 2003, so worried that their feud would bring down the government that he knocked their heads together – metaphorically, despite his reputation – over a dinner of shepherd’s pie, telling them they would destroy the Labour Party.“ (586)

3.2.7. *Stylistické prostředky*

V kapitole 3.1.4 *Funkční styl, funkce textu* jsem již zmínila, že Marr nedává důraz pouze na obsah, ale i na formu sdělení. Pro ozvláštňení textu používá i různé druhy uměleckých prostředků – tropů a figur, díky nimž je text zábavnější a poutavější.

Mezi již zmiňované prostředky patří asyndeton, neboli hromadění slov za sebou bez použití spojek. Autor jej využívá ve výčtech a dosahuje tak zrychlení textu či zvýšení jeho naléhavosti.

Dalším již komentovaným prostředkem je řečnická otázka. Marr pomocí otázek navazuje kontakt se čtenářem, poutá jeho pozornost ke konkrétním aspektům popisované problematiky nebo promyšleně propojuje jednotlivé části textu.

V textu nalezneme i příklad parcelace, tedy vytčení a osamostatnění větného členu. Funkcí parcelace je většinou zdůraznění, zde ale zároveň působí jako prostředek ironie.

„ ... a unique alliance between civil organizations, churches, rock musicians, actors, writers – **and politicians**.“ (577)

Dále se v textu objevují například různá obrazná přirovnání:

„ ... **as if they were two businessmen of Sicilian extraction** planning the carve-up of criminal territories.“ (586)

„It certainly felt **like a slap in the face** for Brown.“ (587)

Z tropů je v textu přítomna metafora, tedy obrazné pojmenování zakládající se na podobnosti. Autor užívá nejčastěji ustálených spojení a idiomů, ale tato pojmenování někdy aktualizuje, nebo vytváří pojmenování úplně nová. Ustálené spojení je například použito ve větě:

„It provoked **a stream of further questions** ... “ (587)

V následujícím příkladu je naopak ustálené spojení aktualizováno. Marr vychází z idiomu „carrot and stick“. Prvky v binominálním spojení ale otočil a klasické slučovací *and* nahradil složeným slučovacím výrazem „as well as“.

„He believed in **sticks as well as carrots**.“ (576)

Příkladem vlastní metafory je spojení ve větě:

„ ... **disappearing off into the rhododendron bushes** just when he was most needed.“ (585-586)

V překládaném úryvku je využita i personifikace, není ale použita proto, aby autor zosobnil popisovanou věc. Spíše se snaží prostřednictvím vybraných sloves navodit dojem, jaký popisované bezpečnostní kamery mohou v lidech vzbuzovat. Totiž, že člověka pozorují skutečně ony samy a ne nějaký automatický systém.

„When they first appeared in the early nineties, **gazing** beadily down from a few high-security buildings, these remotely **staring cameras** were pointed out as novelties.“ (580)

Již jsem zmínila, že Marrův přístup k popisovaným událostem je často velmi kritický a občas se neubrání ironii. V obou níže uvedených příkladech se Marr ironicky vyjadřuje o nepřátelství premiéra Tonyho Blaira a Gordona Browna – v prvním případě navíc ještě ironizuje přílišný tlak na ekologické chování a ochranu životního prostředí.

„This author’s contribution, which may save a Nordic wood or small grove of some beauty, is to resist giving a detailed account of the decade-long feud between Tony Blair and Gordon Brown. It would, apart from anything else, require at least another volume the same size as this one.“ (584-585)

„Surely, finally, even this soap-opera was ending?“ (586)

S ironií souvisí i užití hyperboly. Ta se opět vyskytuje v textu v souvislosti s Blairovým a Brownovým soupeřením. Marr záměrně volí velmi expresivní výrazy a vykresluje celou situaci tak, že působí až absurdně přehnaně. Upozorňuje tak na to, že mu celý spor připadá vlastně úsměvný.

„ ... Blair was trying to come to terms with how **brutally** he was being kept out of large policy areas ... “ (585)

„ ... Blair thought Brown came close **to leaving him at the mercy of lethal back-bench revolts** ... “ (585)

4. PŘEKLADATELSKÉ PROBLÉMY

V následující části práce se budu věnovat typologii problémů, které vyvstaly při překládání výchozího textu, a jejich řešení. Jednotlivé problémy budu dokládat příklady z překládaného textu, přičemž vždy uvedu jako první znění originálu a poté přeložený text ze svého překladu citovaný z první části této práce.

4.1. Kontext originálu

4.1.1. Kontext místa

V analýze překládaného textu jsem již zmínila jeho silnou vázanost na výchozí kulturu, tedy Velkou Británii. Marr předpokládá, že jeho čtenář je dobře obeznámen s britskou historií, orientuje se v osobnostech veřejného života a názvech různých institucí a obecně ví, jak funguje britská společnost. Zároveň je ale text psán pro širší čtenářské publikum a autor tedy pro snadnější pochopení i pro čtenáře originálu místy do textu vloží vnitřní vysvětlivku. Taková místa pak lze pro českého čtenáře přeložit bez dalšího vysvětlení. Například:

„It began with **the Irish rock star Bob Geldof**, and **Midge Ure of the band Ultravox**, who were shocked by news coverage of the 1984 Ethiopian famine by **the BBC’s Michael Buerk**.“ (576)

„Změnu odstartovala **irská rocková hvězda Bob Geldof** a **Midge Ure z kapely Ultravox**. Hudebníci, šokovaní v roce 1984 reportážemi **Michaela Buerka z BBC** o hladomoru v Etiopii ... “ (13)

V jiných případech je ale nutné českému čtenáři některé skutečnosti přiblížit a do původního textu přidat vysvětlující informace, zvolit tedy překladatelský postup *explicitace*. Vysvětlivky mají vyrovnat kulturní neekvivalenci a umožnit čtenáři překladu číst přeložený text plynule, tedy bez toho, aby jej zarážely neznámé informace, které si bude muset dodatečně vyhledat. Zároveň je ale při explicitaci důležité uvážit, pro jaký okruh čtenářů v cílové kultuře bude překlad určen, a předejít tak nedostatečnému nebo naopak nadbytečnému vysvětlování, které by text pouze zatížilo a poučenějšího čtenáře mohlo od četby odradit. V kapitole 3.1.2. *Čtenář* jsem již zmínila, že při překládání počítám se čtenářem poučeným, který se ori-

entuje v základních faktech týkajících se výchozí kultury. Vzhledem k tomu, že překládaná kniha je poměrně obsáhlá, lze také počítat s tím, že na jejím konci, z něhož pochází překládaný úryvek, bude již čtenář s některými pro něj novými informacemi obeznámen. Obecně jsem v textu zvolila tři různé postupy explicitace.

- I. V případě, že se jednalo o informaci, která v původním textu hraje okrajovou roli, a slouží tedy pouze pro dokreslení některého z hlavních témat, zvolila jsem drobnou vnitřní vysvětlivku v textu. Prostřednictvím takové vysvětlivky čtenáři poskytují pouze základní informaci nezbytně nutnou pro pochopení daného místa v textu. Český čtenář tak bude při čtení vědět, o čem autor mluví, zároveň ale nebude vnitřní vysvětlivka natolik poutat jeho pozornost, aby jej odvedla od hlavního tématu pasáže. Například:

„Cheap air travel, which had first arrived in the seventies with **Freddie Laker** ... “ (573)

„Levné letenky (poprvé se objevily už v sedmdesátých letech díky **nízkonákladovým aerolinkám Freddieho Lakera**) ... “ (9)

„**Oxfam** had started as the Oxford Committee for Famine Relief in 1942 ...“ (576)

„**Jedna z nejznámějších britských charitativních organizací, Oxfam**, začínala v roce 1942 jako Oxfordský výbor proti hladomoru ...“ (13)

- II. Druhým případem jsou skutečnosti, které nelze jednoduše a přitom dostatečně vysvětlit vnitřní vysvětlivkou, nebo jsou součástí hlavního tématu dané pasáže, takže je žádoucí, aby s nimi byl čtenář seznámen o něco blíže. V těchto případech jsem vycházela také z toho, že kniha bude pro českého čtenáře sloužit nejen jako zdroj informací o dané době (tak jako to platí pro čtenáře originálu), ale může být i zdrojem informací o výchozí kultuře obecně. Tyto vysvětlivky jsou obsáhlejší než v prvním případě, volila jsem pro ně proto podobu poznámky pod čarou. Díky tomu nenarušují plynulost výchozího textu a čtenář se k nim může obrátit, má-li zájem o dodatečné informace. Uvádím zde dva příklady vysvětlivky prostřednictvím poznámky pod čarou:

„(pozn. pod čarou) Windfall Tax byla v roce 1997 jednorázově vyměřena z příjmů podniků privatizovaných za předchozích vlád konzervativců v letech 1979–1997 (pozn. překl.).“ (12)

„(pozn. pod čarou) Princip habeas corpus (poprvé obsažen v anglické Velké listině práv a svobod – Magna charta libertatum, 1215; kodifikován až v Zákoně o habeas corpus z roku 1679) obecně znamená právo zadrženého nebo zatčeného na předvedení před soud, který rozhodne, zda je jeho zadržení nebo zatčení právoplatné (pozn. překl.).“ (21)

- III. Posledním případem jsou opět drobné vnitřní vysvětlivky, jejichž cílem ale není objasňovat českému čtenáři neznámé skutečnosti, ale zvýšit plynulost českého textu. V tomto případě není nutné čtenáři nic vysvětlovat, spíše mu něco připomenout a usnadnit mu tak orientaci v textu. Například:

„In the New Labour years, as **under John Major**, a sickly tide of euphemism rose ever higher, depositing its oily linguistic scurf on every available surface.“ (578)

„Za vlády New Labour, stejně jako **za konzervativního premiéra Johna Majora**, se s novou silou vzedmula odporná vlna eufemismů a šířila své olejnaté lingvistické skvrny, kam jen dosáhla.“ (15)

Dalším důvodem pro explicitaci je v tomto případě stavba české věty, pro niž je vhodnější rozvedení informace. V následujícím příkladu by bylo možné anglickou strukturu kalkovat, protože i čeština umožňuje kromě explicitního *za vlády někoho* říct pouze *za někoho*. Na základě vyhledávání v *Českém národním korpusu* jsem si ověřila, že implicitního vyjádření se ale v češtině užívá spíše ve spojení s panovníky (např. *za Karla IV.*). Naopak ve spojení se jmény premiérů není tak obvyklé a je spíše vnímáno jako neformální, takže by v překládaném textu působilo rušivě.

„**Under Thatcher**, millions had begun drinking wine. **Under Blair** they began drinking drinkable wine.“ (574)

„Za vlády premiérky Thatcherové začaly miliony lidí pít víno. Za Blairovy vlády začaly pít víno pitelné.“ (11)

V některých případech jsem se rozhodla informaci vázanou na původní kontext z textu vypustit. Výpustka je samozřejmě až krajním řešením překladatelského problému a je nutné ji pečlivě zvážit. V následujících příkladech výpustky jsem se pro ni rozhodla z důvodu plynulosti textu. V prvním případě je důležitá především informace, že nové průkazy totožnosti byly v Dolní sněmovně schváleny. Po přidání informace *většinou 31 hlasů* do české věty by vznikla příliš dlouhá řada příslovečných určení, věta by na čtenáře působila těžkopádně a mohla by pro něj být méně srozumitelná. Aby byla pro českého čtenáře informace relevantní, bylo by také nutné do textu přidat vysvětlivku, která by objasňovala, kolik je v britské Dolní sněmovně křesel, a jaké bylo rozložení křesel v době, o níž je v textu řeč.

„The issue provoked rebellions in Parliament before and after the 2005 election, but seemed to have been finally resolved by **a thirty-one-vote majority** in the Commons in February 2006.“ (582)

„V době kolem voleb v roce 2005 vyvolalo toto téma v parlamentu vlnu protestů. Zdálo se ale, že **schválením** nových průkazů v Dolní sněmovně v únoru 2006 byl problém vyřešen.“ (19)

Ve druhém případě se výpustka týká autorova žertu, pro jehož pochopení je ale nutný širší kontext. V následujícím úryvku Marr nejspíš naráží na incident z roku 2001, kdy vicepremiér John Prescott, bývalý amatérský boxer, při návštěvě Walesu napadl muže, který po něm hodil vejce. [1] Aby český čtenář žert pochopil, bylo by nutné tyto okolnosti vysvětlit. Jelikož je ale autorova vsuvka velmi krátká a po použití vysvětlivky by bylo nutné ji značně rozvolnit a větu rozdělit, český čtenář by sice pochopil smysl vsuvky, ale nevnímal by ji již jako žert.

„John Prescott intervened first during November 2003, so worried that their feud would bring down the government that he **knocked their heads together – metaphorically, despite his reputation** ... “ (586)

„Jako první do sporu v listopadu 2003 zasáhl vicepremiér John Prescott. Protože se tolik obával, že Brownovy a Blairovy neshody skončí pádem vlády, rozhodl se je přivést k rozumu.“ (23)

4.1.2. *Kontext času*

Kniha, z níž pochází překládaný text, vyšla naposledy v roce 2008 (z tohoto vydání také překlad vychází). Autor se v ní věnuje nedávné historii a končí až událostmi, které těsně předcházely vydání knihy. Dále je důležité, že se autor z velké části věnuje politické situaci, která se neustále mění (například jen několik měsíců po prvním vydání knihy, v červnu 2007, rezignoval Tony Blair na post premiéra i leadera labouristů a nahradil jej Gordon Brown). Aby kniha nepůsobila neaktuálně, je nutné při překladu místy zasáhnout do roviny časů. V následujícím příkladu Marr mluví o Blairových plánech na důchod, ale vzhledem k tomu, že se tyto plány již naplnily, je nutné anglický kondicionál přítomný odkazující na budoucnost nahradit v překladu časem minulým a slovo „eventually“ (nakonec) slovem „později“.

„He confirmed he was buying a house (an expensive, ugly, hard-to-let house) in Connaught Square which he and Cherie **would eventually use** for their retirement.“ (587)

„Potvrdil koupi domu na Connaught Square (drahého, ošklivého a těžko pronajímatelného), kam **se později** se svou ženou Cherie **přestěhoval** na důchod.“ (24)

Druhé vydání své knihy Marr doplnil předmluvou, v níž stručně shrnuje, jak se situace v Británii za rok od vydání knihy změnila. I když se od té doby kniha již dalšího vydání nedočkala, je zřejmé, že autorovi záleželo na tom, aby byla co nejvíce aktuální, a že si byl sám vědom, jak rychle se zpracovávaná látka mění. Ve svém překladu jsem se rozhodla tento záměr respektovat a na několika místech jsem doplnila informace o dalším vývoji problémů, jimž se Marr podrobněji věnuje. Další motivací těchto vysvětlivek je, aby mohla kniha sloužit nejen jako časově omezený zdroj informací o situaci v Británii, ale aby informace v ní obsažené byly pro současného českého čtenáře aktuální. Vysvětlivku nebo doplnění tohoto typu jsem zvolila ve třech případech. Zprv se jednalo o údaje o růstu minimální mzdy (zvýšení minimální mzdy bylo jedním z hlavních bodů programu New Labour). Kromě Marrova údaje o situaci v roce 2006 jsem tedy ještě do poznámky pod čarou přidala údaj o výši minimální mzdy na konci vlády New Labour a sazbu současnou.

„The minimum wage was first set at £3.60 an hour and rising year by year. (It stood at £5.35 an hour in 2006.)“ (575)

„Rok od roku rostla i minimální hodinová mzda, původně stanovená na 3,60 libry. (V roce 2006 už to bylo 5,35 libry.)

(pozn. pod čarou) Na konci vlády New Labour, v roce 2009, byla minimální mzda stanovena na 5,80 libry, současná sazba je 6,50 libry za hodinu (pozn. překl.).“ (11)

Podobně byla motivována i vysvětlivka v případě britských průkazů totožnosti. Poté, co labouristy vystřídala koaliční vláda konzervativců a liberálních demokratů, bylo od vydávání průkazů upuštěno. Pro českého čtenáře je zajímavá informace, že ve Velké Británii stále neexistuje ekvivalent našich občanských průkazů. V poznámce pod čarou jsem tedy stručně shrnula, jaký byl další osud programu popisovaného v textu.

(pozn. pod čarou) První průkazy totožnosti si britští občané mohli za poplatek 30 liber pořídit v listopadu 2009. Po volbách v roce 2010 (kdy labouristickou vládu vystřídala koalice konzervativců a liberálních demokratů) byl ale celý program ukončen a v únoru následujícího roku byla zničena i veškerá data celostátní databáze totožnosti (pozn. překl.).“ (19)

4.2. Lexikální rovina

4.2.1. Termíny

Při překladu textů, které obsahují odborné výrazy, je nutné tuto vrstvu slovní zásoby překládat velmi pečlivě a důsledně hledat odpovídající termíny v cílovém jazyce. Překládání termínů je často usnadněno tím, že anglické odborné výrazy mají stejný základ (často latinský) jako odpovídající termíny české, a jejich překlad je tedy jednoznačný a velmi podobný anglickému originálu. Například: „inflation“ (572) – „inflace“, „biometric data“ (581) – „biometrické údaje“.

V jiných případech je důležité si uvědomit, že kromě kalku anglického výrazu nebo spojení existuje v češtině i jiný, frekventovanější výraz. V následujícím příkladu by sice bylo

možné přeložit anglické *GPS systems* jako *GPS systém(y)*. V češtině se ale mnohem více vžil jednoslovný, explicitnější termín *autonavigace*.

„... and the same of course goes for **GPS systems in cars** ...“ (580)

„Obdobně je možné sledovat auta prostřednictvím **autonavigací** ...“ (17)

Některé termíny se z angličtiny do češtiny nepřekládají ani nekalkují, ale přejímají se v původní podobě. Příkladem takového termínu, který se ale již v češtině ustálil je *DNA* nebo již zmiňované *GPS*. Ačkoliv se v obou případech jedná o zkratky z anglických víceslovných pojmenování (*deoxyribonucleic acid*, respektive *Global Positioning System*), v češtině se již vžilo užívání těchto zkratk v původní podobě.

Dalším problémem při překladu termínů byl anglický výraz „means-testing“. Jedná se o poměrně frekventované spojení v angličtině, jehož pochopení je navíc klíčové pro pochopení určité části textu. Vzhledem k tomu, že pro tento termín neexistuje v češtině nějaký ustálený ekvivalent, má překladatel různé možnosti: může termín sám přeložit, případně kalkovat, převzít jej v původní podobě (transkripce) nebo zvolit překlad opisem. Pro svůj překlad jsem zvolila možnost termín opsat, neboť popisuje skutečnost vázanou na výchozí kulturu, a při jakémkoliv jiné možnosti převedení by bylo nutné doplnit vysvětlení. Zároveň jsem ale do závorky za překlad připojila termín v původní podobě. Bude-li mít tedy čtenář překladu zájem o důkladnější nastudování problematiky, může při vyhledávání použít termín původní.

„One factor was the return to **means-testing of benefits** ...“ (578)

„Situace se zlepšila i díky obnovenému **odstupňování sociálních dávek podle příjmů a majetku (tzv. means-testing)**.“ (15)

Povahu termínu má i slovo „Asbo“. V angličtině jej Marr popisuje jako neologismus, který vznikl z počátečních písmen spojení „Anti-Social Behaviour Order“ a označuje varování, jimiž místní úřad na základě této vyhlášky zakazuje různé druhy antisociálního chování. Jedná se o další výraz, který je vázaný na výchozí kulturu a nemá v češtině žádný ekvivalent, zároveň ale v českém kontextu neexistuje ani obdoba britské vyhlášky. Autor slovo v následujících dvou odstavcích textu velmi hojně používá, je proto nutné jej převést tak, aby mohlo vystupovat v textu. Na základě vyhledávání na internetu jsem zjistila, že objevuje-li se toto slovo v českých (převážně publicistických) textech, převádí se do češtiny v původní podobě.

Doklady takového užití jsem našla například na stránkách České televize, Českého rozhlasu nebo v Britských listech. Od těchto příkladů se liší překladatelka knihy *Lionel Asbo* od britského spisovatele Martina Amise, Kateřina Klabanová. Ta se rozhodla v románu přizvisko hlavního hrdiny částečně adaptovat a přeložit jej jako „Aspo“ (zkratka od „antisociální porucha“). Vzhledem k tomu, že překládaný text je populárně naučný a jedním z jeho záměrů je poučit čtenáře o popisovaných skutečnostech, rozhodla jsem se ve svém překladu použít variantu exotizační, běžnou v publicistických textech, tedy převzít původní anglický termín.

Dalším problémem na rovině terminologie v textu byl překlad názvů sociálních dávek „working tax credit“ a „child tax credit“. Anglické názvy se spojením *tax credit* by napovídaly, že se jedná o nějakou formu „slevy na dani“. Toto řešení potvrzuje i vyhledávání v českých překladech dokumentů Evropské unie, kde jsou názvy překládány jako „daňová úleva pro pracující rodiny“ [2] v případě prvním a „daňové úlevy na děti“ [3] v případě druhém. Podíváme-li se ale na to, jakým způsobem tato forma sociální pomoci v Británii funguje, zjistíme, že tyto překlady jsou chybné. Jak „working tax credit“, tak „child tax credit“ jsou vlastně sociální dávky, které stát pravidelně vyplácí na základě žádosti a po splnění určitých podmínek na účet žadatele, a nejsou nijak vázány na daně. [4] Uvedu zde dvě definice, v nichž se o „tax credits“ mluví jako o „penězích navíc, které dostává člověk od státu“:

„Tax credits are **payments from the government**. If you're responsible for at least one child or young person, you may qualify for Child Tax Credit. If you work, but are on a low income, you may qualify for Working Tax Credit.“ [5]

„Tax credits are state benefits that provide **extra money** to people responsible for children, disabled workers and other workers on lower incomes. ... Tax credits are tax-free and you don't have to be paying National Insurance or tax to qualify, but they are means-tested.“ [6]

Ve svém překladu jsem se proto oba druhy „tax credits“ rozhodla překládat jako „dávky“ nebo „přídavky“, neboť tento překlad nejlépe odpovídá podstatě fungování této formy státní podpory.

„ ... particularly for pensioners and through the working families' tax credit (which in 2003 was divided into a **child tax credit** and a **working tax credit**).“ (578)

„Týkalo se to především přídavků pro penzisty nebo pracující rodiny (v roce 2003 se **dávky** pro rodiny rozdělily na **přídavky na děti** a **přídavky pro domácnosti s nízkým příjmem**).“ (17)

4.2.2. *Kolokace*

Správně zvolené kolokace a ustálená spojení přispívají k tomu, že text překladu nepůsobí na čtenáře cizí (nekopíruje struktury cizího jazyka, ale využívá možnosti jazyka domácího) a zároveň je i plynulejší a čtivější. Při překladu z angličtiny do češtiny můžeme například narazit na případ, kdy má jedno ustálené spojení anglické (často mívají tato spojení povahu termínu) v češtině více variant. Příkladem takového spojení je „face-recognition (technology)“ (580). V češtině jsem našla dvě varianty tohoto spojení, „rozpoznání obličeje“ a „rozpoznávání obličeje“. Při vyhledávání v *Českém národním korpusu* jsem zjistila 13 výskytů varianty první a 16 výskytů varianty druhé. Jelikož čísla nejsou vysoká a výsledek neukazuje jednoznačně na jednu z variant, použila jsem ještě vyhledávání na internetu. Při tom se ukázalo, že varianta „rozpoznání obličeje“ je v textech asi dvakrát častější, než varianta druhá. Ve svém překladu jsem se proto přiklonila k této variantě.

Podobným problémem je překlad spojení „war on terror“ (585). V angličtině má tuto jedinou podobu a Marr ho v textu dokonce dává do uvozovek, čímž zdůrazňuje jeho fungování jako celku. V češtině ale ekvivalent tohoto spojení není jednoznačně ustálen a při překladu se nabízí více variant, nejběžněji „válka proti terorismu“, „válka s terorismem“ nebo „válka proti teroru“. Při výběru vhodného spojení jsem opět nejprve vyhledala všechna spojení v *Českém národním korpusu*. Vzhledem k tomu, že první spojení, „válka proti terorismu“, bylo v textech třikrát častější než zbylé dvě varianty, rozhodla jsem se pro něj i ve svém překladu.

Mezi ustálená spojení dále patří různé idiomy, přirovnání nebo obrazná vyjádření, kterým se budu věnovat v samostatné kapitole 4.4. *Stylistické prostředky*.

4.2.3. *Vlastní jména*

V překládaném textu se objevují různá vlastní jména a názvy vázané na výchozí kulturu. V případě vlastních jmen osob jména nechávám v původní podobě, pouze je skloňuji podle platné normy a u obou ženských jmen v textu přechyluji příjmení (premiérka Thatcherová, komentátorka Polly Toynbeeová). Pro českou variantu jména jsem se rozhodla pouze v případě jediného neanglického jména v textu „Saddam Hussein“ (576), které je v českých textech tradičně přepisováno jako „Sadám Husajn“.

Obecně jsem se rozhodla překládat jména úřadů a institucí, zároveň ale v závorce uvádím jméno v angličtině pro případ, že by jej čtenář potřeboval dohledat. Při překladu názvů institucí a úřadů jsem vždy vyhledávala možné varianty v českých překladech (především prostřednictvím korpusu *InterCorp*, v němž jsou paralelně uvedeny texty originální a překladové). Tento postup zde budu ilustrovat na překladu názvu „Inland Revenue“. V tomto případě jsem v korpusu našla hlavně příklady z filmových titulků, které jsou pro překládaný text nevhodné (např. „finančák“, „berňák“). Kromě toho jsem našla překlady jako „daňový úřad“ a „finanční úřad“. V několika případech bylo spojení v určitém kontextu překládáno jako „státní příjmy z daní a poplatků“. Varianta první, tedy „daňový úřad“, působí příliš obecně a není vhodná pro překlad oficiálního názvu instituce. Druhá varianta by pak mohla čtenáře vést ke ztotožnění britského úřadu s českými finančními úřady, což by bylo zavádějící. Nakonec jsem se tedy přiklonila k poslední variantě a přeložila název jako „Úřad pro státní příjem z daní a poplatků“.

„It even appeared to have cut red tape, since the old Wages Councils had to inspect businesses more frequently than the new **Inland Revenue** minimum wage inspections.“ (575)

„Dokonce se zdálo, že novinky pomohly omezit byrokracii, protože staré úřady dohlížející na dodržování minimální mzdy (Wages Councils) musely podniky kontrolovat mnohem častěji než nové inspekce v rámci **Úřadu pro státní příjem z daní a poplatků (Inland Revenue)**.“ (11-12)

V případě, že se úřad nebo instituce zmiňované v textu přímo netýkají hlavního probíraného tématu, uvádím pouze překlad bez původního anglického názvu. Například:

„**The National Audit Office**, looking back at its [New Deal] effect in the first Parliament ... “ (575)

„**Národní kontrolní úřad** spočítal na základě analýzy dat z prvního funkčního období parlamentu, kdy program fungoval, ... “ (12)

Některá vlastní jména jsem se pak rozhodla ponechat pouze v původním znění. V textu nejfrekventovanějším příkladem je „New Labour“. Na základě vyhledávání v paralelním korpusu *InterCorp* jsem zjistila, že se v českých překladech toto spojení objevuje jako „New Labour“, „noví labouristé“, ojediněle „nový labourismus“ nebo překladatelé pojem generalizují a mluví pouze o „labouristech“ nebo „labouristické straně“. Při vyhledávání v *Českém národním korpusu* se jako nejfrekventovanější ukázalo spojení „New Labour“, ale vzhledem k tomu, že i tak se jednalo pouze o 7 výskytů, bylo nutné hledat ještě v jiných textech. Při vyhledávání na internetu jsem zjistila, že v odborných textech (například závěrečných studentských pracích) převažuje rovněž spojení „New Labour“. Na druhou stranu překladatel Tomáš Jeník, který přeložil rozsáhlé paměti Tonyho Blaira *A Journey* zvolil částečný překlad a používá spojení „Nová Labour“. Ve svém překladu jsem se nakonec rozhodla použít anglickou podobu spojení, „New Labour“. Zvolené řešení se shoduje s tendencí užívat toto spojení v odborných textech a zároveň koresponduje s celkovým laděním překladu, který je spíše exotizační (využívá cizích prvků, které přivádí do cílové kultury, nesnaží se zdomácňovat). Stejným způsobem v překladu řeším i názvy jednotlivých vládních programů, jako „New Deal“ nebo „Sure Start“.

Poslední možností překladu vlastních jmen, kterou jsem v textu použila, je ponechání původního názvu a případný překlad do češtiny v závorce. Tento postup jsem zvolila například u charitativního singlu Boba Geldofa „Do They Know It's Christmas?“ (576) nebo u názvu charitativního programu „Make Poverty History“ (576). Oba názvy se v českých textech tradičně objevují v původní podobě, přičemž název písně se nepřekládá a k názvu programu se často připojuje český překlad. Tento postup jsem zvolila i já a do závorky za název programu jsem připojila svůj překlad do češtiny – „Učiňme chudobu minulostí“. Název programu je totiž zároveň vyslovením jeho poselství, je tedy důležité mu rozumět.

4.2.4. Neformální a hovorové výrazy

Marr text občas ozvláštňuje neformálními nebo hovorovými výrazy. Při překladu těchto výrazů je nutné na jednu stranu zachovat jejich příznakovost, tedy nedopouštět se nivelizace, zároveň je ale třeba volit ekvivalenty tak, aby v češtině příliš nevyčnívaly a nenarušovaly plynulost textu. V první kapitole překladu se například objevuje slovo „geeks“ (573). Současná mladá generace toto slovo již převzala do své slovní zásoby v původní podobě, tedy „geek“. To by ale mohlo být nesrozumitelné pro střední a starší generaci čtenářů, bylo tedy nutné najít vhodný překlad slova. Že jde o hovorový výraz, se potvrdilo i při vyhledávání v korpusu *InterCorp*, neboť většina příkladů je z překladů filmových titulků. Překladaťelé volí ekvivalenty jako „šprti“, „počítačovní nadšenci/maniaci“, „pošuci“, „podivíni“, „troubové“, „šášci“, atd. Podle *Oxford English Dictionary* má slangové slovo „geek“ tři základní významy:

- I. orig. *Eng. regional (north.)*. A person, a fellow, *esp.* one who is regarded as foolish, offensive, worthless, etc.
- II. Freq. *depreciative*. An overly diligent, unsociable student; any unsociable person obsessively devoted to a particular pursuit (usually specified in a preceding *attrib.* noun). Cf. NERD *n.*
- III. *spec.* A person who is extremely devoted to and knowledgeable about computers or related technology.

Vzhledem k tomu, že je slovo v původním textu použito v souvislosti s internetem, lze usoudit, že jeho primárním významem zde bude třetí možnost. V překladech v korpusu se nejčastěji objevovalo slovo „šprti“, které ale tento původní význam generalizuje. Proto jsem pro překlad zvolila sice méně příznakové, ale výstižnější pojmenování „počítačovní nadšenci“.

„The internet, advancing from colleges and **geeks** ... “ (573)

“Z prostředí vysokých škol a **počítačových nadšenců** se šířil internet ... “ (9)

Některé anglické neformální výrazy lze do češtiny jednoduše přeložit pomocí domácího hovorového výrazu (nebo spojení, jako v následujícím příkladu) bez ztráty příznakovosti.

„Occasionally it seemed as if Blair was on the point of **sacking** his Chancellor.“ (585)

„Občas se zdálo, že Blair se už už chystá **dát** svému ministru financí **padáka**.“ (22)

V následujícím případě jsem použila transpozice slovních druhů a spojení „vain second-rater“ jsem přeložila jako „průměrný domýšlivec“. Využila jsem tak v češtině příznakového podstatného jména, které významově odpovídá anglickému neutrálnímu adjektivu, jako kompenzace za nahrazení anglického příznakového podstatného jména neutrálním adjektivem.

„Blair, retorted the Brownites, was a **vain second-rater** obsessed with money and glamour, who had betrayed the Chancellor over their original deal.“ (585)

„Brownovi přívrženci zase o Blairovi říkali, že je to **průměrný domýšlivec** posedlý penězi a luxusem, a obviňovali jej, že zradil ministra financí a nedodržel původní společnou dohodu.“ (22)

Mezi neformální výrazové prostředky v textu patří také některé idiomy nebo obrazná pojmenování, které podrobněji rozeberu v kapitole 4.4. *Stylistické prostředky*.

4.3. Syntaktická a morfologická rovina

4.3.1. Kondenzace

V části 3. *Překladatelská analýza* jsem při popisu syntaxe výchozího textu již zmínila, že anglické věty jsou často kondenzovanější než věty české. Je to dáno tím, že angličtina může využívat většího množství kondenzačních prostředků, aniž by jimi byla ovlivněna srozumitelnost nebo plynulost věty. Naopak v češtině působí kondenzované struktury (například nominální vyjádření) často strojeně a vyžadují od čtenáře zvýšenou pozornost. Při překladu populárně naučného textu je nutné dbát na to, aby se text dobře četl a čtenáře neodradil přílišnou náročností. Proto je třeba anglické kondenzované struktury často rozvolňovat a využívat možností bohatého systému českých sloves při nahrazování konstrukcí neslovesných. V kapitole 3.2.5. *Syntaktická rovina* jsem uvedla několik druhů kondenzovaných struktur, které se v textu vyskytují, a nyní se postupně zaměřím na možnosti jejich překladu.

Prvním typem kondenzace je nominalizace, tedy nahrazení slovesného vyjádření vyjádřením jmenným. Obecně platí, že angličtina se vyjadřuje nominálněji, kdežto čeština využívá širší paletu významově rozlišených sloves. Vzhledem k tomu, že čeština také disponuje velkým množstvím slovesných substantiv a adjektiv, lze některé anglické nominální struktury přeložit bez transpozice slovních druhů. Například:

„... despite the overall **rise** in the tax burden.“ (573)

„... a to i přes celkový **nárůst** daňového zatížení.“ (9)

V jiných případech je ale nutné původní nominální strukturu nahradit v češtině vyjádřením slovesným. V následujícím příkladu jsem původní nominální spojení „government insistence“ v překladu nahradila větou, v níž je slovo „vláda“ podmětem a místo slovesného substantiva jsem použila sloveso „tvrdit“ se stejným významem.

„Despite government **insistence** that the war in Iraq ... “ (582)

„Vláda sice **trvala na tom**, že válka v Iráku ... “ (19)

Dalším příkladem kondenzované větné struktury jsou věty, v nichž je verbum finitum nahrazeno jmenným slovesným tvarem, tedy infinitivem, participiem nebo gerundiem. Infinitiv v angličtině lze přeložit pomocí infinitivu v češtině. V následujícím příkladu jsem pouze původní sloveso „to include“ nahradila konkrétnějším „zvednout o“, vazba s infinitivem ale zůstala zachována.

„... which **was planned to include** extra charges for people living in agreeable areas ... “ (581)

„V rámci přeceňování **se měla** daň z nemovitosti **zvednout o** zvláštní poplatek pro obyvatele lepších čtvrtí ... “ (18)

Původní kondenzovanou strukturu s infinitivem lze také v českém překladu různým způsobem rozvolnit. Jako příklad zde uvedu nahrazení infinitivu verbem finitem a vedlejší větou (v tomto případě bylo nutné také změnit podmět věty) a adjektivem:

„Though almost every story about an unlikely-sounding Asbo as reported in newspapers **turned out to have** a reason behind it ... “ (579)

„Ačkoliv **se ukázalo**, že téměř pro všechna těžko uvěřitelná vydaná varování, o nichž se psalo v tisku, **existoval** pádný důvod ... “ (16)

„The threat was all too real, widespread and **hard to grip**.“ (583)

„Hrozba byla všudypřítomná, až příliš skutečná, ale **těžko uchopitelná**.“ (20)

Dalšími zmiňovanými prostředky kondenzace jsou gerundium a participium. Přítomnému aktivnímu gerundiu odpovídá v češtině podstatné jméno slovesné, avšak kondenzované polovětné gerundiální vazby (alternativní vyjádření vedlejších vět) v češtině obdobu nemají a překládají se nejčastěji pomocí vět vedlejších (Dušková 2006, 569). V uvedeném příkladu jsem původní větu s gerundiem v českém překladu přeformulovala a nahradila slovesnou konstrukcí. Věta by sice šla přeložit i pomocí vedlejší věty (... *znamenal to, že hrozba vězení* ...), pak by ale v češtině vznikla nevhodná kolokace *hrozba vězení*, proto jsem se rozhodla upřednostnit vyjádření slovesné.

„ ... it meant **extending** the threat of prison to crimes that before had not warranted it.“ (579)

„ ... a do vězení se tak **mohl dostat** [člověk] **i** za trestné činy, u nichž to dříve nehrozilo.“ (16)

Při překladu anglického participia je problematický především případ participia ve funkci přechodníku. Jelikož přechodník je v češtině vnímán jako konstrukce archaická, je nutné anglická participia nahrazovat jinými strukturami, často vedlejšími větami. Je však třeba dát si pozor na nadužívání těchto vedlejších vět, aby text nebyl v češtině příliš komplikovaný. V případě překladu participií ve funkci přívlastku pak v češtině hrozí nadužívání slovesných adjektiv tvořených sufixem *-ící*. Jako příklad uvádím překlad pomocí souřadně spojených hlavních vět a vedlejší věty vztažné:

„Blair, **turning** to the ‘war on terror’ and Iraq, failed to concentrate enough on domestic policy.“ (585)

„Blair **se soustředil** na válku proti terorismu a konflikt v Iráku a nevěnoval se dostatečně otázkám domácí politiky.“ (22)

„ ... as if they were two businessmen of Sicilian extraction **planning the carve-up** of criminal territories.“ (586)

„ ... jako dva obchodníci sicilského původu, **kterí si rozdělují** teritorium pro svou zločineckou činnost.“ (24)

4.3.2. *Pasivum*

V Marrově textu se velmi často objevují slovesa v pasivu. Při překládání pasiva je nutné si uvědomit, že trpné konstrukce jsou v angličtině hojně užívány i v běžném jazyce, a nelze je tedy vnímat jako příznak odbornosti textu. Aby byl zachován styl původního textu (populárně naučný), je nutné anglické pasivum často nahradit jinou konstrukcí. V češtině se nabízí například nahrazení aktivním tvarem, přičemž je nutné změnit podmět věty. V následujícím příkladu je v anglické větě podmětem člen zasažený dějem, „the British“, zatímco v české větě jsou v podmětu „bezpečnostní kamery“, které lze chápat jako původce děje.

„At an educated guess, the British **are** currently **being observed and recorded** by 4.2 million closed circuit television (CCTV) cameras.“ (580)

„Podle kvalifikovaného odhadu Brity v době vydání této knihy **sledovalo a nahrávalo** 4,2 milionu bezpečnostních kamer.“ (17)

Další možností je překlad pomocí českého zvrtného pasiva, které angličtina netvoří. V následujícím příkladu jsem opisné pasivum anglické „were transformed“ nahradila českým „proměňovaly se“. V obou případech jsou podmětem „oblasti/areas“ a původce děje zůstává neznámý.

„From Leith to Gateshead, Belfast to Cardiff Bay, once-derelict shorefront areas **were transformed**.“ (574)

„**Proměňovaly se** dříve opuštěné pobřežní oblasti od Leithu po Gateshead na východě a od Belfastu po Cardiffský záliv na západě.“ (10)

V některých případech je rovněž možné opisné pasivum zachovat i v českém textu. V následujícím příkladu jsem pouze změnila podmět věty, a to kvůli navazování dalších vět se stejným podmětem (abych se vyhnula problému s navazováním na neutrum v podmětu první věty).

„Many thousands of civil servants **were** hurriedly **sent** to try to deal with a tidal wave of complaint ... “ (578)

„Státní úředníci **byli** ve spěchu po tisících **vysíláni** ... “ (15)

4.3.3. *Vedlejší věty vztažné a nepravé věty vedlejší*

Z překladatelského hlediska mohou být problémem i vedlejší věty vztažné. Mezi vztažnými větami se mohou objevit i nepravé věty vedlejší. Jsou to takové věty, které formálně závisejí na větě hlavní, z hlediska významu ale vyjadřují prostou následnost děje nebo jeho doplnění. Takové konstrukce jsou v češtině vnímány jako stylisticky nevhodné, při překladu je proto lepší taková souvětí přeformulovat. V následující větě jsem například původní souvětí rozdělila a podmět v původní větě („Bob Geldof and Midge Ure“) jsem nahradila generickým pojmenováním „hudebníci“.

„ ... Bob Geldof, and Midge Ure of the band Ultravox, **who** were shocked by news coverage of the 1984 Ethiopian famine by the BBC’s Michael Buerk.“ (576)

„ ... Bob Geldof a Midge Ure z kapely Ultravox. Hudebníci, šokovaní v roce 1984 reportážemi Michaela Buerka z BBC o hladomoru v Etiopii ... “ (13)

Při překládání textu s velkým množstvím vztažných vět je důležité vyhnout se opakování různých tvarů zájmena *který*, případně synonymního *jenž*. Při překladu anglických vztažných vět do češtiny existuje více možností, jak původní obsah vyjádřit. Prvním možným řešením je slovesné adjektivum tvořené zpravidla sufixem *-ící*.

„Here was extra-parliamentary action **which showed** people’s readiness to engage with politics-as-unusual, a residual idealism.“ (576)

„Byla to ukázka mimoparlamentního kroku **dokazující**, že lidé jsou připraveni angažovat se v politice, která má smysl, a že mezi nimi ještě přežívají zbytky idealismu.“ (13)

V dalším níže uvedeném příkladu jsem původní větu přeformulovala a rozdělila. Místo vztažného zájmena *který* jsem pak navázala sekundární předložkou *v rámci* .

„ ... such a revaluation, **which** was planned to include extra charges for people living in agreeable areas ... “ (581)

„ ... aby pak plánované přeceňování nemovitostí mohlo odstartovat, jakmile dostane od vlády zelenou. **V rámci** přeceňování se měla daň z nemovitosti zvednout ... “ (18)

Dalším příkladem překladu vztažné věty je vložená komentující vsuvka v následujícím úryvku. Do češtiny jsem vloženou větu přeložila nevětně, pomocí přívlastkové konstrukce, kterou jsem uzavřela do závorky.

„To break the curfew or restriction, **which** could be highly specific, became a criminal offence.“ (579)

„Porušení zákazu vycházení nebo jiných (někdy velmi konkrétních) omezení bylo nově považováno za trestný čin.“ (16)

4.3.4. Vsuvky

Marr v původním textu často používá různě dlouhé vsuvky, které od okolního textu odděluje pomocí čárek, pomlček nebo je uzavírá do závorek. Kratší vsuvky většinou nepředstavují při překladu problém a je možné je do češtiny převést tak, jak jsou napsány v angličtině.

„Despite government insistence that the war in Iraq – **discussed below** – had not made Britain more of a terrorist target ... “ (582)

„Vláda sice trvala na tom, že válka v Iráku (**podrobněji rozebraná v závěru této kapitoly**) riziko teroristických útoků v Británii neovlivňuje ... “ (19)

V následujícím příkladu je vsuvka oddělena čárkami a stojí před posledním slovem ve větě, které je tak osamostatněno a zdůrazněno. Při překladu jsem se rozhodla pro přeformulování vložené věty vedlejší, která by při přesném překladu od sebe příliš oddalovala apoziční spojení „slovo Asbo“, a tedy pro posunutí vsuvky až na konec souvětí.

„ ... a word which became one of its particular gifts to the language of the age, **as essential as dotcom or texting**, the Asbo.“ (579)

„ ... nové slovo, *Asbo* – jedno ze speciálních obohacení tehdejšího jazyka (**jako nezbytné dot-kom nebo esemeskování**).“ (16)

V dalším případě jsem původní vsuvku začlenila do věty. Vzhledem k tomu, že tak vznikla řada rozvitých přívlastků závislých na substantivu „bydlení“, přeformulovala jsem větu tak, aby se toto spojení ocitlo až na konci a nenarušovalo plynulost věty.

„At a more humdrum level, ‘executive housing’, **with pebbled driveways, brick facing and dormer windows**, was growing across farmland and by rivers with no thought of flood-plain constraints.“ (574)

„Změny se dotkly i britských domovů – po celém venkově a podél řek (bez ohledu na mapy záplavových oblastí) vyrůstalo „exkluzivní bydlení“ **s oblázkovými příjezdovými cestami, cihlovým obložním a vikýři**.“ (10)

V dalším příkladu jsem původní vsuvku osamostatnila a přesunula na konec věty. Toto rozhodnutí je opět motivováno délkou vsuvky a snahou o větší soudržnost a srozumitelnost české věty, která by byla takto dlouhou vsuvkou narušena.

„Nevertheless the City firm UBS believes redistribution of wealth – **a phrase New Labour did not like to use in case it frightened middle-class voters** – had been stronger in Britain than other major industrialized countries.“ (578)

„Přesto fungovalo podle londýnské pobočky UBS přerozdělování bohatství v Británii lépe než v kterékoliv jiné z ekonomicky nejvyspělejších zemí světa (**New Labour na**

princip přerozdělování upozorňovala nerada, aby náhodou nevystrašila své voliče ze střední třídy).“ (14)

4.3.5. Výčty

Kratší výčty většinou pro překlad nepředstavují problém, obtížněji přeložitelné ale mohou být výčty delší, především velmi dlouhé několikanásobné větné členy závislé na jediném slově řídicím. Jako příklad uvádím nejdelší výčet z překládaného textu, v němž Marr vyjmenovává, za co všechno mohli lidé v Británii dostat Asbo.

„Asbos could be given for swearing at people, harassing passers-by, vandalism, making too much noise, graffiti, organizing raves, flyposting, taking drugs or sniffing glue, joyriding, either offering yourself as a prostitute or kerb-crawling in your car to find a prostitute, hitting people, drinking in designated public places . . .“ (579)

V tomto výčtu jsou z hlediska překladu tři hlavní problémy. Celý výčet je navázán na hlavní sloveso ve větě předložkou „for“, která v angličtině umožňuje navázání jak převažujících gerundií („harassing“, „organizing“, atd.), tak substantiv („vandalism“, „graffiti“). V češtině je v tomto případě lepší doplnit i zmíněná substantiva slovesy, aby byl výčet formálně jednotný. Dalším problémem je velké množství gerundií, která se do češtiny nejčastěji překládají slovesnými substantivy, konkrétně substantivy verbálními (obtěžování, organizování). V češtině by velké množství těchto substantiv mohlo působit neobratně a bude tedy lepší, když je v překladu nahradí slovesa (souvisí to také s již zmiňovanou nominálností angličtiny a verbálností češtiny). Některé prvky ve výčtu je také nutné přeložit jako celek a změnit jejich formu. Například spojení „making too much noise“ nemůžeme do češtiny převést verbálním substantivem (*děláním příliš mnoho hluku*), protože taková kolokace se v češtině nevyskytuje. Je proto nutné spojení pozměnit (být hlučný, hlučet, chovat se hlučně).

Nakonec jsem se rozhodla přeložit výčet pomocí souvětí dvou vět hlavních a několika různých vedlejších vět. V první části výčtu je podmět nevyjádřený (je to slovo „člověk“ z první věty řídicí) a jednotlivé prvky původního výčtu jsou přísudky ve vedlejších větách předmětných připojených spojkou *že*. Ve druhé hlavní větě se opakuje přísudek „mohly dostat“, ale mění se podmět na „prostitutky nebo ti . . . i lidé“. Do této věty je pak vložena ve-

dlejší věta přívlastková uvozená vztazným *kdo* a výčet je uzavřen dvěma dalšími větami přívlastkovými připojenými výrazem *kteří*.

„Asbo mohl člověk dostat za to [1VH], že někomu nadával, obtěžoval kolemjdoucí, dopouštěl se vandalismu, choval se příliš hlučně, sprejoval graffiti, organizoval divoké večírky, nezákonně vylepoval reklamu, bral drogy, čichal lepidlo nebo pro zábavu příliš rychle jezdil, mohly ho dostat prostitutky nebo ti [2VHa], kdo je sháněli, i lidé [2VHb], kteří se prali nebo pili alkohol na označených veřejných místech.“ (16)

4.4. Stylistické prostředky

V kapitole 3.2.7. *Stylistické prostředky* jsem již zmínila některé příklady různých figur a tropů a dalších prostředků, jimiž Marr text ozvláštňuje. Některé takové prostředky nepředstavují pro překladatele větší problém (například již zmíněná personifikace nebo řečnická otázka, které je možné bez výraznějších změn převést). Z hlediska překladatelského jsou nejzajímavější především různá ustálená spojení a idiomy, které mohou, ale nemusí mít v cílovém jazyce překladu ekvivalentní vyjádření. V této kapitole uvedu pouze několik příkladů, které ilustrují různé přístupy k překladu těchto prostředků.

V následující větě jsou příklady dvou idiomů, které lze do češtiny převést pomocí ekvivalentního idiomu českého, tedy prostřednictvím substituce. V textu je pak zachována příznakovost těchto vyjádření.

„ ... but the Scotsman **with the ladder** tended to arrive **as darkness was falling**.“ (586)

„**Pomocnou ruku** ale podával vždy **až v hodině dvanácté**.“ (23)

Stejným způsobem bylo možné vyřešit již zmiňovaný aktualizovaný idiom. Pro spojení „carrot and stick“ totiž v češtině existuje ekvivalentní „cukr a bič“, respektive „politika cukru a biče“. Český idiom zároveň díky podobné struktuře umožňuje stejný typ aktualizace, jaký použil i Marr v anglickém textu.

„He believed in **sticks as well as carrots**.“ (576)

„Premiér věřil i v **politiku biče, nejen v politiku cukru**.“ (12)

Při překladu idiomu „knock their heads together“ v následující větě jsem ale například musela zvažovat kontext, ve kterém se idiom objevuje v originále a jeho kontext v českém překladu. V kapitole 4.1.1. *Kontext místa* jsem již rozebrala důvody, které mě vedly k vypuštění autorovy vsuvky s odkazem na Prescottův incident. Ve větě se tak ale zároveň ztrácí původní dvojsmysl. V češtině by anglickému idiomu mohlo odpovídat spojení „přivést k rozumu“, které sice nemá druhý význam (nemůže tedy evokovat použití síly), ale v českém textu může dobře fungovat. Abych částečně kompenzovala expresivní vyjádření v originálu, rozhodla jsem se pro nahrazení neutrálního anglického „one day“ příznakovým jednoho „krásného dne“.

„ ... so worried that their feud would bring down the government that he [Prescott] **knocked their heads together** – metaphorically, despite his reputation ... “ (586)

„Jako první do sporu v listopadu 2003 zasáhl vicepremiér John Prescott. Protože se tolik obával, že Brownovy a Blairovy neshody skončí pádem vlády, rozhodl se je **přivést k rozumu**. A tak jim jednou při večeři řekl, že **jednoho krásného dne** Labour Party zničí.“ (23)

Při překladu ironických pasáží do češtiny je možné využít také možností, které angličtina nemá. Ve svém překladu jsem při převádění věty, v níž autor naráží na módní zájem o životní prostředí, využila českých deminutiv, která podporují ironické vyznění pasáže.

„This author’s contribution, which may save a Nordic **wood or small grove** of some beauty, is to resist giving a detailed account of the decade-long feud between Tony Blair and Gordon Brown.“ (584-585)

„Autor této knihy se rozhodl přispět tím, že odolá pokušení podat zde detailní rozbor desetiletého nepřátelství mezi Tony Blairem a Gordonem Brownem (a možná tak zachrání nějaký pěkný skandinávský **lesík** nebo **háječek**).“ (22)

4.5. Intertextualita

Téměř všechny druhy citátů nebo odkazů v textu (podrobněji v kapitole 3.2.6. *Intertextualita*) se nevyskytují v žádném oficiálním českém překladu, proto jsem je pro potřebu překládaného textu přeložila sama. V této kapitole uvedu příklad dvou speciálních odkazů, při jejichž překladu jsem se řídila dostupnými českými texty.

Prvním příkladem je hned překlad názvu první kapitoly „Always with us?“. Již jsem uvedla, že se jedná o odkaz na biblický citát z evangelia Matoušova (Matouš 26:11) a Janova (Jan 12:8). V anglickém překladu v tzv. *King James Bible* zní tyto verše takto:

„For **ye have the poor always with you**; but me ye have not always.“ (Matthew 26:11)

„For **the poor always ye have with you**; but me ye have not always.“ (John 12:8)

Při překladu názvu kapitoly jsem použila český ekumenický překlad bible, kde jsou zmíněné verše přeloženy:

„Vždyť **chudé máte stále kolem sebe**, mne však nemáte stále.“ (Matouš 26:11)

„**Chudé máte vždycky s sebou**, ale mne nemáte vždycky.“ (Jan 12:8)

Držela jsem se nakonec překladu z Matoušova evangelia a zachovala jsem původní implicitnost názvu kapitoly u Marra: „Budou stále kolem nás?“ (9).

Druhým příkladem je překlad spojení „surveillance society“. V tomto případě odkazuje Marr na zavedený sociologický pojem (poprvé jej použil v 80. letech americký profesor Gary Marx, známější je ale asi z díla britského sociologa Davida Lyona). Z obsáhlé bibliografie Davida Lyona byly do češtiny zatím přeloženy pouze dva tituly (*Ježíš v Disneylandu. Náboženství v postmoderní době* v roce 2002 a *Tekutý dohled* v roce 2013), které se ovšem tímto tématem přímo nezabývají. V paralelním korpusu *InterCorp* jsem našla pouze tři příklady překladu daného spojení. Z nalezených možností jsem vybrala překlad „společnost dohledu“, který koresponduje s překladem názvu Lyonovy knihy. Tuto variantu jsem poté ověřila vyhledáváním na internetu a zjistila jsem, že je běžně užívaná v publicistických i odborných textech, proto jsem se pro ni rozhodla i ve svém překladu.

„Britain’s information commissioner Richard Thomas warned that the country had becoming a ‘**surveillance society**’.“ (580)

„Britský komisař pro informace (information commissioner) Richard Thomas upozornil, že se země stává „společností dohledu“.“ (17)

5. PŘEKLADATELSKÉ POSUNY

Příklady některých překladatelských posunů jsem se již zabývala v různých částech kapitoly 4. *Překladatelské problémy*, zde proto uvedu pouze shrnující přehled nejčastějších typů posunů. Při popisu posunů budu vycházet z teorie Jiřího Levého (Levý 2012, 126-140) a postupně se budu věnovat posunům na rovině obecné – konkrétní, neutrální – expresivní a intelektualizaci.

Posuny na rovině obecné – konkrétní lze rozdělit na konkretizaci a generalizaci. Příkladem konkretizace v českém překladu je následující věta:

„**Under their new leader David Cameron, the Conservatives declared** that they too believed in the concept of relative poverty, as described by a left-of-centre commentator, Polly Toynbee.“ (577-578)

„**Nový předseda konzervativců David Cameron prohlásil**, že i jeho strana se ztotožňuje s pojetím relativní chudoby podle středolevé komentátorky Polly Toynbeové.“ (14)

Na základě vyhledávání v dobovém tisku jsem zjistila, že tuto informaci skutečně v jednom ze svých projevů uvedl předseda konzervativců David Cameron. Proto jsem mohla obecné anglické „the Conservatives declared“ nahradit konkrétnější informací, tedy „David Cameron prohlásil“.

Obvyklejší jsou v překladu příklady generalizace, která často souvisí s kulturně vázanými informacemi, jež nelze pro českého čtenáře jednoduše přenést, nebo by jejich překlad vyžadoval delší vysvětlení, které by v daném případě text narušovalo. Příkladem může být již zmiňovaná výpusťka a zobecnění ve větě:

„The issue provoked rebellions in Parliament before and after the 2005 election, but seemed to have been finally resolved by **a thirty-one-vote majority** in the Commons in February 2006.“ (582)

„V době kolem voleb v roce 2005 vyvolalo toto téma v parlamentu vlnu protestů. Zdálo se ale, že **schválením** nových průkazů v Dolní sněmovně v únoru 2006 byl problém vyřešen.“ (19)

Dalším příkladem generalizace může být nahrazení anglického spojení „over a dinner of shepherd's pie“ obecným „při večeři“. V tomto případě neexistuje odpovídající český ekvivalent označující tento tradiční britský pokrm a vzhledem k exotizačnímu ladění textu ani není vhodné nahradit britskou realii odpovídající realii českou (mluví-li se v textu o britských politicích, znělo by velmi zvláště, kdyby se sešli například nad *svíčkovou*).

„ ... **over a dinner of shepherd's pie**, telling them they would destroy the Labour Party.“ (586)

„A tak jim **jednou při večeři** řekl, že jednoho krásného dne Labour Party zničí.“ (23)

Posuny na rovině neutrální – expresivní lze dále rozdělit na nivelizaci a intenzifikaci. Již zmiňovaným příkladem intenzifikace je překlad, který využívá slovtvorných možností češtiny.

„ ... which may save a Nordic **wood or small grove** of some beauty ... “ (584-585)

„ ... (a možná tak zachrání nějaký pěkný skandinávský **lesík** nebo **háječek**).“ (22)

Příkladem nivelizace je věta, v níž autor originálu používá vlastní metaforu, která by ale při překladu do češtiny působila nepřirozeně. Původní metaforu jsem proto v překladu vypustila, ale použila jsem expresivní sloveso „vypařit se“, kterým ztrátu příznakovosti vyjádření částečně kompenzuji.

„ ... **disappearing off into the rhododendron bushes** just when he was most needed.“ (585-586)

„Sám se přitom zpravidla **vypařil**, právě když by jej bylo nejvíce třeba.“ (23)

Druhým příkladem nivelizace, který zde uvedu, je rovněž již zmiňovaný překlad slova „geek“. Při překladu tohoto slova spojením „počítačový nadšenec“ se stírá původní příznak hovorovosti, zůstává ale zachován jeho význam, který by byl při použití expresivnějšího „šprti“ generalizován.

„The internet, advancing from colleges and **geeks** ... “ (573)

“Z prostředí vysokých škol a **počítačových nadšenců** se šířil internet ... “ (9)

Posledním typem posunů, který zde podrobněji zmíním, je intelektualizace. Vzhledem k tomu, že překládaný text je populárně naučný, ne čistě umělecký s převažující estetickou funkcí, intelektualizace zde není jevem a priori negativním. U překládaného textu je na prvním místě funkce sdělná, jeho autor usiluje o srozumitelné a pro čtenáře dobře čitelné podání informací. Je-li tedy pro českého čtenáře nutné některá místa explicitovat nebo doplnit logické vztahy ve větách, jsou tyto příklady intelektualizace v souladu s autorským záměrem. Jako příklad uvedu dvě věty. V první z nich se jedná o explicitaci v místě, jehož pochopení je závislé na presupozicích:

„Like the minimum wage, **Bank** independence and some of the anti-poverty initiatives ...“ (579)

„ ... stejně jako minimální mzda, nezávislost **centrální banky** a některá opatření proti chudobě ... “ (16)

Ve druhé větě je příklad intelektualizace na úrovni syntaxe:

„These questions pursued him, loud, irritating, distracting heckles.“ (588)

„Tyto otázky jej pronásledovaly jako hlasité a dráždivé provokace, které ho rozptylovaly.“ (25)

6. PŘEKLADATELSKÁ METODA

Při překladu jsem vycházela z teorie překladu Jiřího Levého, který zdůrazňuje především funkční ekvivalenci textu originálu a textu překladu (Levý 2012, 40). Důležité tedy je zachovat funkční styl textu (populárně naučný), přičemž je při překladu nutné dbát na odlišnosti stylu populárně naučného v anglickém a českém kontextu. Kromě toho je ale třeba citlivě přistupovat k pasážím, do nichž proniká styl jiný, především publicistický. Samozřejmostí je také obsahová správnost a zachování specifického autorova jazyka, tedy pečlivý překlad jak odborných termínů, tak jazykových ozvláštňení a různých básnických figur. Při překládání je rovněž třeba si uvědomit a zohlednit odlišnosti kontextu (jak kulturního, tak časového), v němž vyšla původní kniha, a kontextu, v jakém bude vycházet její překlad. Funkcí populárně naučných textů je především přiblížit určitou problematiku (v případě překládaného textu historii Británie v druhé polovině 20. století) co nejširšímu okruhu čtenářů. Překladatel by proto měl počítat s tím, že pro českého čtenáře bude nutné některé kulturně vázané skutečnosti vysvětlit, aby byl text pochopitelný a nebyla narušována jeho plynulost.

7. ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala překladu několika vybraných podkapitol z knihy *A History of Modern Britain* Andrewa Marra. Při překladu jsem se snažila o zachování funkce výchozího populárně naučného textu tak, aby i v českém překladu vznikl text čtivý, přístupný širšímu okruhu čtenářů. Zároveň jsem dbala na zachování autorského jazyka originálu a všech jeho specifik tak, jak jsem je uvedla v analýze textu. Důležité bylo rovněž zohlednit odlišnosti mezi tím, jaké vyjadřovací možnosti má jazyk originálu a jaké jsou konvence anglického úzu, a jaká je situace v cílovém jazyce a českém kulturním kontextu.

Marrovu knihu jsem si pro překlad vybrala především proto, že mě zajímá historie, a především historie nedávná. Zaujal mě také osobitý Marrův přístup k dějinám a jeho zajímavé a neotřelé spojování událostí do nečekaných souvislostí. Jeho knihu považuji za výborný doplněk nejen při studiu dějin, ale také při poznávání britské společnosti. Právě pochopení cizí společnosti, z jejíhož jazyka překládáme, považuji za jeden z nejdůležitějších a možná také nejobtížnějších úkolů překladatele, protože vyžaduje neustálé studium faktů o této společnosti, ale také cit, který nám umožní do ní skutečně proniknout.

Myslím si proto, že byla-li by kniha přeložena, našla by si v českém kontextu jistě řadu čtenářů. Sáhnout by po ní totiž mohli jak lidé, kteří se zajímají o moderní historii a Velkou Británii, tak ti, jež zajímá moderní společnost jako taková a její proměny.

8. BIBLIOGRAFIE

8.1. Primární literatura

MARR, Andrew. *A history of modern Britain*. Paperback edition. London: Pan, 2009. ISBN 978-033-0511-476.

8.2. Sekundární literatura

AMIS, Martin a Kateřina KLABANOVÁ (překl.). *Lionel Aspo*. Praha: Plus, 2013. ISBN 978-80-259-0220-2.

BIČ, Miloš (překl.), Josef B. SOUČEK (překl.) a Jindřich MÁNEK (překl.). ČESKÁ BIBLICKÁ SPOLEČNOST. *Bible: Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih) : český ekumenický překlad*. Praha: Česká biblická společnost, 2008. ISBN 978-80-85810-80-6.

BLAIR, Tony a Tomáš JENÍK (překl.). *Moje cesta*. Praha: Práh, 2011. ISBN 978-80-7252-336-8.

CRYSTAL, David, Randolph QUIRK, Sidney GREENBAUM, Jan SVARTVIK a Geoffrey Neil LEECH. *A Comprehensive grammar of the English language*. London: Longman, 1985. ISBN 0582517346.

ČECHOVÁ, M., KRČMOVÁ, M. a MINÁŘOVÁ, E. *Současná stylistika*. Praha: Lidové noviny, 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

DUŠKOVÁ, Libuše. *Mluvnice současné angličtiny na pozadí češtiny*. Praha: Academia, 2006. ISBN 8020014136.

HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Česká mluvnice*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

KNITTLOVÁ, Dagmar. *K teorii i praxi překladu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2000. ISBN 8024401436.

LEVÝ, Jiří. *Umění překladu*. Praha: Apostrof, 2012. ISBN 9788087561157.

Listina základních práv a svobod: komentář. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-750-6.

MARR, Andrew. *My Trade: A short history of British journalism*. Londýn: Pan Macmillan, 2004. ISBN 9780330476195.

NORD, Christiane. *Textanalyse und Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*. Tübingen: Julius Groos Verlag, 2009. ISBN 9783872768681.

WALLACE, Helen. The UK National DNA Database: Balancing crime detection, human rights and privacy. *EMBO reports*. 2006, 7: s. 26-30. Dostupné také z: <http://embor.embopress.org/cgi/doi/10.1038/sj.embor.7400727>

8.3. Internetové zdroje

MORRISON, David. The Pension Credit: Means-testing gone mad. *David Morrison* [online]. 2003 [cit. 2015-08-11].

Dostupné z: <http://www.david-morrison.org.uk/pensions/pension-credit.htm>

What foundation hospitals mean. *Mail Online* [online]. [cit. 2015-08-11]. Dostupné z: <http://www.dailymail.co.uk/health/article-179821/What-foundation-hospitals-mean.html>

Fundamental rights - England and Wales. *European e-Justice Portal* [online]. 2013, 2013-11-26 [cit. 2015-08-11].

Dostupné z: https://e-justice.europa.eu/content_fundamental_rights-176-ew-en.do?member=1

Extended pre-charge detention. *Liberty* [online]. 2011 [cit. 2015-08-11]. Dostupné z: <https://www.liberty-human-rights.org.uk/human-rights/countering-terrorism/extended-pre-charge-detention>

PLUNKETT, John. Andrew Marr says bloggers are 'inadequate, pimped and single'. *The Guardian* [online]. 2010, 2010-10-11 [cit. 2015-08-10].

Dostupné z: <http://www.theguardian.com/media/2010/oct/11/andrew-marr-bloggers>

- MOORE, Charles. Andrew Marr's The Making of Modern Britain is a patronising and ignorant piece of history. *The Telegraph* [online]. 2009, 2009-11-03 [cit. 2015-08-10]. Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/comment/columnists/charlesmoore/6491340/Andrew-Marrs-The-Making-of-Modern-Britain-is-a-patronising-and-ignorant-piece-of-history.html>
- OSBORNE, George. Politicians interview pundits: George Osborne and Andrew Marr. *The Guardian* [online]. 2009, 2009-09-26 [cit. 2015-08-10]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/media/2009/sep/26/george-osborne-interviews-andrew-marr>
- Křen, M. – Čermák, F. – Hlaváčová, J. – Hnátková, M. – Jelínek, T. – Kocek, J. – Kopřivová, M. – Novotná, R. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Schmiedtová, V. – Skoumalová, H. – Šulc, M.: *Korpus SYN, verze 3 z 27. 1. 2014*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2014. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>
- Klégr, A. – Malá, M. – Rohrauer, L. – Šaldová, P. – Vavřín, M.: *Korpus InterCorp – angličtina, verze 8 z 4. 6. 2015*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2015. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>
- OXFORD UNIVERSITY PRESS. *Oxford English Dictionary* [online]. 2015. Dostupné z: <http://www.oed.com/>
- The Holy Bible, King James Version*. Cambridge Edition: 1769; *King James Bible Online*, 2015. Dostupné z: www.kingjamesbibleonline.org
- HARPER, Douglas. *Online Etymology Dictionary* [online]. 2001 [cit. 2015-08-11]. Dostupné z: <http://www.etymonline.com/index.php>
- Top-up fees explained. *The Guardian* [online]. 2002 [cit. 2015-08-11]. Dostupné z: <http://www.theguardian.com/education/2002/oct/31/highereducation.uk2>
- The Andrew Marr Show. BBC. *BBC* [online]. ©2015 [cit. 2015-08-10]. Dostupné z: <http://www.bbc.co.uk/programmes/b0080bbs>

Q&A: Blair's heart problems. *BBC* [online]. 2004 [cit. 2015-08-11]. Dostupné z: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/health/3205978.stm>

Timeline: ID cards. *BBC* [online]. 2010 [cit. 2015-08-11]. Dostupné z: <http://www.bbc.com/news/10164331>

Na následující internetové zdroje odkazují v textu příslušným číslem:

[1] JONES, George a Benedict BROGAN. Prescott punches a protester. *The Telegraph* [online]. 2001, 2001-05-17 [cit. 2015-08-11].

Dostupné z: <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/labour/1330499/Prescott-punches-a-protester.html>

[2] SDĚLENÍ KOMISE RADĚ, EVROPSKÉMU PARLAMENTU, EVROPSKÉMU HOSPODÁŘSKÉMU A SOCIÁLNÍMU VÝBORU A VÝBORU REGIONŮ: o doporučení Komise o aktivním začleňování lidí vyloučených z trhu práce. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0639:FIN:CS:PDF> . Brusel, 2008.

[3] DOPORUČENÍ RADY ze dne 25. června 2009: k aktualizaci hlavních směrů hospodářských politik členských států a Společenství pro rok 2009 a k provádění politik zaměstnanosti členských států. *Úřední věstník Evropské unie*. 2009. Dostupné také z: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:183:0001:0026:CS:PDF>

[4] HM REVENUE & CUSTOMS. *Child Tax Credit and Working Tax Credit: leaflet WTC2* [online]. 2014, 2015-04-06 [cit. 2015-08-11].

Dostupné z: <https://www.gov.uk/government/publications/child-tax-credit-and-working-tax-credit-leaflet-wtc2>

[5] TAXBACK.COM. *Introduction to the UK tax system: A Guide for those working in the UK* [online]. 2015 [cit. 2015-08-11].

Dostupné z: <https://www.taxback.com/en/uk/payee-tax-refund/>

[6] Tax credits. *Which?* [online]. 2015 [cit. 2015-08-11]. Dostupné z: <http://www.which.co.uk/money/tax/guides/tax-credits/what-are-tax-credits/>

9. PŘÍLOHY

9.1. Text originálu

Always with us?

Through the New Labour years, with low inflation and steady growth, most of the country grew richer. Growth since 1997, at 2.8% a year, was above the post-war average, Britain's gross domestic product per head was above that of France and Germany, and she had the second-lowest jobless figures in the EU. The number of people in work increased by 2.4 million. Incomes grew, in real terms, by about a fifth. Pensions were in trouble but house price inflation soared, so that home-owners found their properties more than doubling in value and came to think themselves prosperous indeed. One study showed that Britain had a higher proportion of dollar millionaires than any other country. Family budgets are by definition tricky things to generalize about but by 2006 analysts were assessing the disposable wealth of the British, defined by the consultants KDP as 'the money people can really put their hands on if necessary' at £40,000 per household. The wealth was not evenly spread geographically, averaging £68,000 in the south-east of England and a little over £30,000 in Wales and north-east England. But even in historically poorer parts of the UK house prices had risen fast, so much so that government plans to bulldoze worthless northern terraces had to be abandoned when they started to become worth quite a lot. Cheap mortgages, easy borrowing and high property prices meant that millions of people felt far better off, despite the overall rise in the tax burden. Cheap air travel, which had first arrived in the seventies with Freddie Laker, gave the British opportunities for easy travel both to their traditional sun-kissed resorts and to every part of the European continent. A British expatriate house-price boom rippled slowly across the French countryside and roared through southern Spain. People began to commute weekly to their jobs in London or Manchester from villas by the Mediterranean. Small regional airports grew, then boomed.

Clever, constantly evolving consumer electronics and then cheap clothing from the Far East kept the shops thronged. The internet, advancing from colleges and geeks to the show-off upper middle classes, then to children's bedrooms everywhere, introduced new forms of shopping. It first began to attract popular interest in the mid-nineties: Britain's first internet

café and internet magazine, reviewing a few hundred early websites, were both launched in 1994. The following year saw the beginning of internet shopping as a major pastime, with both eBay and Amazon arriving, though for tiny numbers of people at first. It was a time of immense optimism, despite warnings that the whole digital world would collapse because of the ‘millennium bug’ – the alleged inability of computers to deal with the last two digits in ‘2000’, which was taken very seriously at the time.

In fact, the bubble was burst by its own excessive expansion, like any bubble, and after a pause and a lot of ruined dreams, the ‘new economy’ roared on again. By 2000, according to the Office of National Statistics, around 40 per cent of Britons had accessed the internet at some time. Cyber frenzy swept the country, and business; three years later, nearly half of British homes were connected. By 2004 the spread of broadband had brought a new mass market in downloading music and video online. By 2006, three-quarters of British children had internet access at home. Simultaneously, new money arrived. The rich of America, Europe and Russia began buying up parts of London, and then other attractive parts of the country, including Edinburgh, the Scottish Highlands, Yorkshire and Cornwall. For all the problems and disappointments, and the longer-term problems with their financing, new schools and public buildings sprang up – new museums, galleries, vast shopping complexes, corporate headquarters, now biomorphic, not straight, full of lightness, airy atriums, thin skins of glass and steel. This was show-off architecture for a show-off material culture and not always dignified, but these buildings were better-looking and more imaginative than their predecessors had been in the dreary age of concrete.

At a more humdrum level, ‘executive housing’, with pebbled driveways, brick facing and dormer windows, was growing across farmland and by rivers with no thought of floodplain constraints. Parts of the country far from London, such as the English south-west and Yorkshire, enjoyed a ripple of wealth that pushed their house prices to unheard-of levels. From Leith to Gateshead, Belfast to Cardiff Bay, once-derelict shorefront areas were transformed. Supermarkets, exercising huge market power, brought cheap meat and factory-made meals into almost everyone’s budgets. The new global air freight market, and refrigerated lorries moving freely across a Europe shorn of internal barriers, carried out-of-season fruit and vegetables, fish from the Pacific, exotic foods of all kinds, to superstores everywhere. Hardly anyone was out of reach of a Tesco, a Morrison’s, Sainsbury’s or Asda. By the mid-

2000s, the four supermarket giants owned more than 1,500 superstores. This provoked a new political row about their commercial influence but it also spread consumption of goods that had once been luxuries. Under Thatcher, millions had begun drinking wine. Under Blair they began drinking drinkable wine. Their children had to borrow to study but were more likely to go to college or university and to travel the world on a 'gap year', a holiday from ordinariness which had once meant working, occasionally abroad, but which by now might mean air-hopping across South America or to the beaches of Thailand. Materially, for the majority of people, this was a golden age, which perhaps explains why the real anger about earlier pensions decisions and stealth taxes failed to translate into anti-Labour voting in successive general elections.

Not everyone, of course, was invited to the party. New Labour's general pitch was to the well-doing middle but Gordon Brown, from the first, made much of its anti-poverty agenda. Labour in particular emphasized child poverty because, since the launch of the Child Poverty Action Group, it had become a particularly emotive problem. Labour policies took a million children out of relative poverty between 1997 and 2004, though the numbers rose again later. Brown's emphasis was also on the working poor, and the virtue of work. So his major innovations were the national minimum wage, the 'New Deal' for the young unemployed, and the working families' tax credit, as well as tax credits aimed at children. There was also a minimum income guarantee, and later a pension credit, for worse-off pensioners.

The minimum wage was first set at £3.60 an hour and rising year by year. (It stood at £5.35 an hour in 2006.) Because the figures were low the minimum wage did not destroy the 2 million jobs, or produce the higher inflation, which Conservatives and others claimed it would. Employment grew and inflation stayed low. It even appeared to have cut red tape, since the old Wages Councils had to inspect businesses more frequently than the new Inland Revenue minimum wage inspections. By the middle 2000s, the minimum wage covered 2 million people, the majority of them women. And because it was uprated slightly faster than inflation, the wages of the poor rose faster. The situation may change, particularly if unemployment worsens, but it appeared to have been an almost unqualified success, enough for the Conservative Party, which had so strongly opposed it, to embrace it under Michael Howard before the 2005 election.

The New Deal was funded by a windfall tax on privatized utility companies. By 2000, Blair said it had helped a quarter of a million young people back to work and it was being claimed as a major factor in lower unemployment as late as 2005. It was clearly less of a factor than the huge increase in the size of the state: in the Blair years, state employment grew by 700,000, funded by record amounts taken in tax. And the cost of goading, coaxing and educating people into jobs was very high. The National Audit Office, looking back at its effect in the first Parliament, reckoned the number of under 25-year-olds helped into real jobs could be as low as 25,000, at a cost per person of £8,000. All those new jobs which had to be created to help people into jobs came at a price. A second initiative was targeted at the youngest of all, the babies and young children of the most deprived families. Sure Start was meant to bring mothers together in family centres across Britain – 3,500 were planned for 2010, ten years after the scheme was launched – and help them to be more effective parents. A scheme in the United States had shown great success and Sure Start was another initiative backed in its essence by the Conservatives, though Blair himself appeared to be having second thoughts, as the most deprived families declined to turn up. He believed in sticks as well as carrots.

Abroad, the government's anti-poverty agenda concentrated on Africa. In 2004 Blair initiated the Commission for Africa which worked to persuade the world's richest countries to back a wide plan for economic, political and social reform, supported by debt relief. By then it was estimated more than 50,000 people were dying every day from famine or bad water in Africa and the continent's AIDS epidemic was wiping out much of a generation. In 2005 Brown, struggling to persuade the United States to back his plans for an international finance facility – a global piggy bank – agreed to raise Britain's aid contribution to 0.7 per cent of GDP. Washington declined to follow suit. Enormous strength was added to the campaign by Make Poverty History, one of the two biggest examples of street politics in the Blair age. Here was extra-parliamentary action which showed people's readiness to engage with politics-as-unusual, a residual idealism. There is a tradition in Britain of moral protest and practical action for famine abroad. Oxfam had started as the Oxford Committee for Famine Relief in 1942, campaigning to persuade the wartime government to lift its blockade on German-occupied Greece, where the Nazis were allowing people to starve as they diverted food to their army in North Africa. (Churchill took the view that the starvation was the fault of the occupying power and the blockade should stay – the argument was strikingly similar to those

made about sanctions imposed on Saddam Hussein's Iraq in the Major and Blair years.) What made the later movement different was the fusion of celebrity, music and television to raise unheard-of sums.

It began with the Irish rock star Bob Geldof, and Midge Ure of the band Ultravox, who were shocked by news coverage of the 1984 Ethiopian famine by the BBC's Michael Buerk. They formed a thirty-strong 'supergroup' to make a fundraising Christmas single, 'Do They Know It's Christmas?' It raised £65 m and Geldof managed to persuade Margaret Thatcher to waive VAT for the famine victims. This success was followed by Live Aid, a linked global concert held in London and Philadelphia in 1985. It was watched by an estimated 1.5 billion people in 160 countries, making it by far the biggest world television event to that point. Geldof continued to campaign on Africa, joining the Commission for Africa. Having sworn he would never try to repeat Live Aid, Geldof did so in 2005 with a host of rock stars, including U2 and the (briefly) reformed Pink Floyd, breaking more records for global audience numbers. This time, though, the focus was on lobbying the richest countries, meeting as the G8 under British chairmanship at Gleneagles in Scotland.

On 2 July 2005, some 225,000 people marched in Edinburgh calling for debt cancellation to help Africa's poorest countries. A week later a £28.8 bn aid deal and a debt cancellation programme for eighteen countries, plus new guarantees to fund anti-HIV drugs, were indeed agreed at Gleneagles. Because parts of the rich world remained hostile to opening up trade to Africa, essential to helping the continent recover, some campaigners were disappointed. And the announcement was greeted with cynicism by the anti-globalization movement which was also a feature of these years. Geldof said, however, that 'never before have so many people forced a change of policy onto a global agenda' and his fellow campaigner, Bono of U2, claimed the deal would save the lives of 600,000 Africans, mostly children. The legacy of Live8 and the Commission for Africa will continue to be debated for years but it was a unique alliance between civil organizations, churches, rock musicians, actors, writers – and politicians. Both Blair and Gordon Brown were consciously trying to use the hundreds of thousands of marchers and the glamour of the rock stars to nudge other world leaders towards agreement, and they were at least partially successful. It showed what their partnership could do.

Poverty is hard to define, easy to smell. In a country like Britain, it is mostly relative. Though there are a few thousand people living rough or who genuinely do not have enough to keep them decently alive, and many more pensioners frightened of how they will pay for heating, the greater number of poor are those left behind the general material improvement in life. This is measured by income compared to the average and by this yardstick in 1997 there were three to four million children living in households of relative poverty, triple the number in 1979. This does not mean they were physically worse off than the children of the late seventies, since the country generally became much richer. But human happiness relates to how we see ourselves relative to those around us, so it was certainly real. Under their new leader David Cameron, the Conservatives declared that they too believed in the concept of relative poverty, as described by a left-of-centre commentator, Polly Toynbee. And a world of work remained below the minimum wage, in private homes, where migrant servants were exploited, and in other crannies. Some 336,000 jobs remained on 'poverty pay' rates.

Nevertheless the City firm UBS believes redistribution of wealth – a phrase New Labour did not like to use in case it frightened middle-class voters – had been stronger in Britain than other major industrialized countries. Despite the growth of the super-rich, overall equality slightly increased in the Blair years. One factor was the return to means-testing of benefits, particularly for pensioners and through the working families' tax credit (which in 2003 was divided into a child tax credit and a working tax credit). This was a personal U-turn by Brown who in Opposition had opposed means-testing. As Chancellor he concluded that if he was to direct scarce money at the people in real poverty he had little choice. More and more pensioners were means-tested, eventually some 66 per cent of them, provoking a nationwide revolt and persuading the government to back down and promise an eventual return to a link between state pension rates and average earnings. The other drawback of means-testing was that a huge bureaucracy then had to track people's earnings and try to establish just what they should get. Billions were overpaid. As people getting tax credits rather than old-style benefits, did better, and earned a little more, they found themselves facing demands to hand back money they had already spent. Many thousands of civil servants were hurriedly sent to try to deal with a tidal wave of complaint, and the system became extremely expensive to administer. It was also hugely vulnerable to fraud, with gangs taking over people's identities (13,000 civil servants alone) and exploiting 'a culture of overpayment'.

In the New Labour years, as under John Major, a sickly tide of euphemism rose ever higher, depositing its oily linguistic scurf on every available surface. Passengers became customers; indeed everybody became customers. Bin-men became refuse operatives, people with mental disabilities became differently-abled. And the poor became the socially excluded. There were controversial drives to oblige more disabled (and sometimes shirking) people back into work. The 'socially excluded' were confronted by a wide range of initiatives designed to make them, in essence, more middle class. In theory, Labour was non-judgemental or liberal about behaviour. In practice, responding to the darkest areas of deprivation, an almost Victorian moralism began to reassert itself. Advice on diet, weight-loss and alcohol consumption followed earlier government campaigns on AIDS and drugs. Parenting classes were much trumpeted. And for the minority who made life hellish for their neighbours on housing estates or in the streets, Labour introduced a word which became one of its particular gifts to the language of the age, as essential as dotcom or texting, the Asbo.

The Anti-Social Behaviour Order, first introduced in 1998, was an updated system of injunctions for what earlier generations called hooligans. These had to be applied for by the police or local council and granted by magistrates. To break the curfew or restriction, which could be highly specific, became a criminal offence. Asbos could be given for swearing at people, harassing passers-by, vandalism, making too much noise, graffiti, organizing raves, flyposting, taking drugs or sniffing glue, joyriding, either offering yourself as a prostitute or kerb-crawling in your car to find a prostitute, hitting people, drinking in designated public places . . . almost anything in fact that was annoying or frightening. More bizarre-sounding ones included giving an Asbo to an entire part of Skegness to allow police arrests of trouble-makers there; a 13-year-old girl being banned from using the word 'grass' and an 87-year-old man being ordered not to make 'sarcastic remarks' to neighbours and their visitors. In one case a woman who kept trying to commit suicide was given an Asbo to prevent her jumping into rivers or canals.

Though almost every story about an unlikely-sounding Asbo as reported in newspapers turned out to have a reason behind it, Asbo-spotting became a minor national sport and there were fears that for the tougher children, they became a badge of honour. In their early years they were much mocked by Liberal Democrat and Conservative MPs for being ineffective and rarely used by local authorities, as well as being criticized strongly by civil libertari-

ans. Since breaking an Asbo could result in a prison sentence, it meant extending the threat of prison to crimes that before had not warranted it. Yet the public when polled strongly supported Asbos and as they were refined and strengthened they were gradually used more frequently, becoming almost routine. Like the minimum wage, Bank independence and some of the anti-poverty initiatives they seemed to be a part of New Labour Britain that would stick. At the time of writing, 7,500 or so had been given out in England and Wales (Scotland followed in 2004 with its version). Was this part of a wider authoritarian and surveillance agenda changing life in the country?

The War on Privacy

At an educated guess, the British are currently being observed and recorded by 4.2 million closed circuit television (CCTV) cameras. Professor Clive Norris of Sheffield University, who did the educated guessing, has pointed out, 'That's more than anywhere else in the world, with the possible exception of China. It's one for every 14 citizens.' When they first appeared in the early nineties, gazing beadily down from a few high-security buildings, these remotely staring cameras were pointed out as novelties. They are now in almost every sizeable store, looking down at key points in most big streets, in railway and underground stations, buses, housing estates and even from the fronts of private homes. Londoners are said to be picked up on CCTV cameras on average 300 times a day; their cars are filmed and tracked by the cameras set up for the capital's congestion charge. The Home Office has spent three-quarters of its crime prevention budget on CCTV cameras and the face-recognition and 'smart' technology that goes with them. The number of mobile phones is now equivalent to the number of people in Britain; with global satellite positioning chips, they can show where their users are, and the same of course goes for GPS systems in cars (by 2007 Britons were losing the art of map-reading). There are also more than 6,000 speed cameras on British roads.

Britain's information commissioner Richard Thomas warned that the country had become a 'surveillance society'. He thought future developments could include microchip implants to identify and track people; facial recognition cameras fitted into lampposts; and even unmanned surveillance aircraft over Britain's towns. Thomas suggested this could lead

to discrimination and harassment: 'As ever more information is collected, shared and used, it intrudes into our private space and leads to decisions which directly influence people's lives.' Certainly, if being watched makes us good and safe, the British are now the goodest, safest people in the history of the world.

Who watches all the CCTV coverage? Court cases often demonstrated that either there was no film kept, or that to spot a face took many police officers many weeks. Though this can increasingly be done electronically, other kinds of surveillance were being done in person. A new force of council tax inspectors were given powers to enter any home in England and take photographs of any room, including bedrooms and bathrooms, on pain of a £1,000 fine for refusal or obstruction. This was to assess improvements including patios, conservatories and double glazing for revaluation purposes as soon as the government gave the go-ahead for such a revaluation, which was planned to include extra charges for people living in agreeable areas, or who could park their cars outside their homes. It was reported in early 2006 that discussions had taken place with the civil servant in charge of the surveillance programme about selling on the information his men had gleaned to insurance and mortgage companies. Paul Sanderson, director of modernization for the tax inspectors, said he thought privacy was 'an old-fashioned concept' and called for all the details, including photographs, to be shown online.

If anything could be more intimate than the insides of everyone's homes, it is their DNA, with its clues about heredity, vulnerability to disease and much else. In 2003 the law was changed to allow the police to take and store the DNA of anyone arrested for any imprisonable offence, whether or not they were later convicted. Previously the police had had to destroy the samples of anyone found innocent, or whose case was dropped. Three years later, by which time 3.6 million samples were being held, Tony Blair said the database should be extended to everybody: 'The number on the database should be the maximum number you can get' and there was 'no problem' with the general public providing their DNA as part of the wider fight against crime.

By then the public also knew they would be expected to give biometric data – iris recognition and perhaps eventually DNA – for new compulsory identity cards, due to be introduced from 2008 when people applied for new passports. David Blunkett had promoted the

idea of compulsory ID cards despite a hostile reaction from his predecessor Jack Straw, the Chancellor Gordon Brown, and initial caution from the Prime Minister. But he won his fight in government essentially because he convinced Blair the technology was becoming safe, and that ID cards would be popular with the majority of voters. These cards would carry a range of personal information, forming yet another new database, the National Identity Register. The issue provoked rebellions in Parliament before and after the 2005 election, but seemed to have been finally resolved by a thirty-one-vote majority in the Commons in February 2006. The new cards would cost citizens at least £93 each though ministers did not initially make it an offence to fail to carry one at all times. What were they for? To combat fraud and crime, to make life easier for government, and for individuals to make it harder to lose money through ‘identity fraud’. Yet compulsory ID cards would probably not have passed through Parliament had it not been for the terrorist threat.

Seven Seven

On 7 July 2005, at rush-hour, four young Muslim men from West Yorkshire and Buckinghamshire, Hasib Hussein, Mohammed Sidique Khan, Germaine Lindsay and Shezhad Tanweer, murdered fifty-two people and injured 770 more by blowing themselves up on London Underground trains and one London bus. The report into the worst such attack in Britain later concluded that they were not part of an al Qaeda cell, though two had visited Pakistan camps, and that the rucksack bombs had been constructed for a few hundred pounds. Despite government insistence that the war in Iraq – discussed below – had not made Britain more of a terrorist target, the Home Office investigation asserted that part of the four terrorists’ motivation was British foreign policy.

They had picked up the information they needed for the attack from the internet. It was a particularly ghastly one, because of the terrifying and bloody conditions below the streets of London in tube tunnels and it vividly reminded the country that it was as much a target as the United States or Spain. Indeed the intimate relationship between Britain and Pakistan, with constant and heavy traffic between them, provoked fears that the British would prove uniquely vulnerable. Blair heard of the attack at the most poignant time, just following London’s great success in winning the bid to host the 2012 Olympic Games. He rushed back from

Gleneagles in Scotland, where the G8 summit was discussing the ambitious new aid plan for Africa, and differences between the United States and the rest over global warming.

The London bombings are unlikely to have been stopped by more CCTV coverage, for there was plenty of that, nor by ID cards, for the killers were British citizens, nor by 'follow the money' anti-terror legislation, for little money was involved. Only even better intelligence might have helped. The Security Service as well as the Secret Intelligence Service (MI5 and MI6 as they are still more familiarly known) were already in receipt of huge increases in their budgets as they struggled to track down other murderous cells. Richard Reid, the 'shoe bomber' from Bromley who tried to destroy a flight from Paris to Miami in 2001, was another example of the threat from home-grown extremists, visiting 'radical' mosques from Brixton to Yorkshire, and there were many more examples of plots uncovered in these years, though by no means every suspect finally made it to court. In August 2005 police arrested suspects in Birmingham, High Wycombe and Walthamstow, east London, believing there was a plan to blow up as many as ten passenger aircraft over the Atlantic. The threat was all too real, widespread and hard to grip.

After many years of allowing dissident clerics and activists from the Middle East asylum in London, Britain had more than its share of inflammatory and dangerous extremists, who admired al Qaeda and preached violent jihad. Once September 11 had changed the climate, new laws were introduced to allow the detention without trial of foreigners suspected of being involved in supporting or fomenting terrorism. They could not be deported because human rights legislation forbade sending back anyone to countries where they might face torture. Seventeen were picked up and kept at Belmarsh high security prison. But in December 2004 the House of Lords ruled that these detentions were discriminatory and disproportionate and therefore illegal. Five weeks later the Home Secretary, Charles Clarke, hit back with 'control orders' to limit the movement of men he could not prosecute or deport. They would also be used against home-grown terror suspects. A month later, in February 2005, sixty Labour MPs revolted against these powers too, and the government only narrowly survived the vote. Ten Belmarsh men were put under these new restraints but the battle was far from over. In April 2006 a judge ruled that such control orders were 'an affront to justice' because they gave the Home Secretary, a politician, too much power and two months later said curfews of eighteen hours a day on six Iraqis were 'a deprivation of liberty' and also illegal. The new

Home Secretary, John Reid, lost his appeal and reluctantly had to loosen the orders. In other cases, meanwhile, two men under control orders vanished.

New Labour Britain found itself in a struggle between its old laws and liberties and a new borderless, dangerous world. As we have seen the Britain of the forties was a prying and regulation-heavy country, emerging from the extraordinary conditions of a fight for national survival. From the fifties to the end of the eighties, the Cold War had grown a shadowy security state, with the vetting of BBC employees, MI5 surveillance of political radicals, a secret network of bunkers and tunnels, and the suspension of British jurisdiction over those small parts of the country taken by the United States forces. Yet none of this seriously challenged hallowed principles such as habeas corpus, free speech, a presumption of innocence, asylum, the right of British citizens to travel freely in their country without identifying papers, and the sanctity of homes in which the law-abiding lived. In the 'war on terror' much of this was suddenly in jeopardy.

New forms of eavesdropping, new compulsions, new political powers seemed to the government the least they needed to deal with a new, sinuous threat which ministers said could last for another thirty years. They were sure that most British people agreed, and that the judiciary, media, campaigners and elected politicians who protested were a hand-wringingly liberal, too-fastidious minority. Tony Blair, John Reid and Jack Straw were particularly emphatic about this and on the numbers were probably right. As Gordon Brown eyed the premiership, his rhetoric was similarly tough. Against recent historical tradition it was left to the Conservatives, as well as the Liberal Democrats, to mount the barriers in defence of civil liberties.

The Waning

This book is written under the shadow of a new politics of global warming, when the British were being urged to be environmentally friendly. This author's contribution, which may save a Nordic wood or small grove of some beauty, is to resist giving a detailed account of the decade-long feud between Tony Blair and Gordon Brown. It would, apart from anything else, require at least another volume the same size as this one. But it cannot be ignored

because it has affected the country itself. The feud went on from New Labour's first days in power until the last months when the Prime Minister's fingertips, white with effort, were slipping from office. Sometimes there were oases of tranquillity and good humour, for months at a time. Yet the stories of door-slamming tantrums, four-lettered exchanges, make-ups, go-betweens, public snubs and cherished policies for Britain's future being tugged back and forth like disintegrating soft toys, were repeated in Whitehall private offices, pubs and newspaper columns almost weekly. Occasionally it seemed as if Blair was on the point of sacking his Chancellor. Brown was variously reported by Number Ten to have psychological flaws, to be a control-freak, a wrecker, a traditionalist 'playing to the gallery' and disloyal whenever the Prime Minister was in real trouble. Blair, retorted the Brownites, was a vain second-rater obsessed with money and glamour, who had betrayed the Chancellor over their original deal.

In the first term, Brown was defending his huge remit as Chancellor and Blair was trying to come to terms with how brutally he was being kept out of large policy areas; how little he knew of forthcoming Budgets; and how weak was his ability to push Britain towards the euro. Brown felt the second election victory in 2001 was mostly his own work, based on the strong economy. In the second term that followed it, he began pushing for a date when Blair would leave office. Blair, turning to the 'war on terror' and Iraq, failed to concentrate enough on domestic policy. Even so, he became ever more determined to hang on until he got the reforms he wanted. A gap seemed to open between Blair's enthusiasm for market-mimicking ideas to reform health and schools, and Brown's, for delivering better lives to the working poor. As we have seen, Brown was also keen on bringing private capital into public services, but there was a difference in emphasis which both men played up. 'Best when we are at our boldest,' said Blair. 'Best when we are Labour,' retorted Brown. Over Iraq, foundation hospitals and student top-up fees, Blair thought Brown came close to leaving him at the mercy of lethal backbench revolts, disappearing off into the rhododendron bushes just when he was most needed. Brown did give his support, and rally 'his people' to help Blair out of various self-excavated holes, but the Scotsman with the ladder tended to arrive as darkness was falling.

After six years in office he felt Blair was squandering the party's reputation on gimmicks and a too enthusiastic backing for Bush. He thought Blair had lied to him about when he would step down. John Prescott intervened first during November 2003, so worried that

their feud would bring down the government that he knocked their heads together – metaphorically, despite his reputation – over a dinner of shepherd’s pie, telling them they would destroy the Labour Party. This produced a truce but during 2004 things worsened rapidly again. Labour was badly hurt in local elections. With Iraq still smouldering, Labour MPs began to panic about what would happen at the next election. A mix of personal and political frustration brought Blair to another low ebb. For years he and Brown had dealt with each other through a range of intermediaries meeting on neutral ground and carrying white flags. Punctuating these regular arm’s-length contacts, at roughly the chilly level one might expect between a Prime Minister and Leader of the Opposition, Blair and Brown had hotter private meetings. But by now they were barely speaking and Blair was deeply depressed about his legacy, as well as private troubles.

In July 2004 four cabinet ministers were so worried he was about to resign that they jointly pleaded with him to stay on. In the autumn Prescott was involved in further talks about whether there could be a ‘peaceful transition’. On one occasion he met Brown at an oyster bar by Loch Fyne in Scotland. All the tables were taken. So for an hour and a half the two men talked in a black government limousine in the carpark, surrounded by armed guards, as if they were two businessmen of Sicilian extraction planning the carve-up of criminal territories. Prescott later talked of the (tectonic) plates moving and admitted that ministers were positioning themselves for the end of the Blair years. Brown was preparing himself for his looming premiership, briefing himself on foreign affairs, reaching out to groups well outside the Treasury’s normal remit. Transition teams were prepared. Surely, finally, even this soap-opera was ending?

It was not. Blair gathered together his formidable internal resources and quietly determined that he would not go after all. Immediately after Labour’s conference at Brighton he returned to Downing Street to make a triple announcement. He confirmed he was buying a house (an expensive, ugly, hard-to-let house) in Connaught Square which he and Cherie would eventually use for their retirement. After a heart scare the previous year, he was going into hospital for treatment using a thin wire to correct irregular heartbeat problems. This condition, which Blair was at pains to downplay, was known only to a few close friends. Like the house purchase, it tended to focus attention on his political mortality. Hence the third announcement, a bolt from the blue. He intended to fight the forthcoming election and if elected

serve a full term. But as he told the author: ‘I do not want to serve a fourth term – I do not think the British people would want a Prime Minister to serve so long – but I think it’s sensible to make plain my intention now.’ It was an unprecedented thing to say, and caught Brown on the hop – he was on his way to a meeting in Washington. In the short term it effectively killed off speculation that Blair was about to resign. To that extent it was clever. It may also have helped Labour in the 2005 election since Blair was promising his critics he would not, like Margaret Thatcher, try to ‘go on and on’.

It certainly felt like a slap in the face for Brown. Just a day earlier in Brighton the two of them had had a long, tense talk about the future in which Blair warned him that his supporters were destabilizing the government and urged him to work with him. In response to a newspaper report that he was intending to serve a full third term, Blair told Brown this was wrong. He said nothing about his heart problem. When he discovered that Blair was planning a complete third term Brown was reported to be livid. Demoted from his old role running the forthcoming election campaign, he rejected an offer to chair Labour’s press conferences during it. ‘There is nothing that you could ever say to me now that I could ever believe,’ he was said to have told the Prime Minister. But life is full of surprises. Blair discovered that pre-announcing his political mortality, however protracted, was a draining and sapping mistake, the worst purely tactical decision of his premiership. It provoked a stream of further questions – yes, but when exactly? How many years is a full term? How long does your successor get in office before a further election? If you are going, what validity do your long-term plans for the country really have? And mostpertinently, do you still want Gordon Brown to take over? These questions pursued him, loud, irritating, distracting heckles. His authority was first subtly, then dramatically, weakened.